

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Hemşirelik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN
E-ÖĞRENMEYE YÖNELİK TUTUMLARI İLE KAYGI DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Kübra Nur KÖSE

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Serpil SU

Konya-2021

TEZ ONAY SAYFASI

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi **Kübra Nur KÖSE'nin** “**COVID-19 Pandemi Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” başlıklı tezi tarafımızdan incelenmiş; amaç, kapsam ve kalite yönünden Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

KONYA / 07.07.2021

Tez Danışmanı	Dr. Öğr.Üyesi Serpil SU Necmettin Erbakan Üniversitesi/ Hemşirelik Fakültesi	İmzası
Üye	Doç.Dr. Ayşe KACAROĞLU VİCDAN Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Fakültesi	İmzası
Üye	Dr. Öğr.Üyesi Gülden BASİT Necmettin Erbakan Üniversitesi/ Hemşirelik Fakültesi	İmzası

Yukarıdaki tez, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun 13/07/2021 tarih ve 16/06 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Kısmet Esra NURULLAHOĞLU ATALIK

Enstitü Müdürü

İmzası

BEYANAT

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları kaynaklar listesine aldığımı, tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

07.07.2021

Kübra Nur KÖSE

BENZERLİK RAPORU

Tezin Tam Adı: COVID-19 Pandemi Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Öğrencinin Adı Soyadı: Kübra Nur KÖSE

Dosyanın Toplam Sayfa Sayısı: 93

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN E-ÖĞRENMEYE YÖNELİK TUTUMLARI İLE KAYGI DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 22	% 21	% 5	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 8
2	www.sosyalarastirmalar.com İnternet Kaynağı	% 2
3	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	% 1
4	jag.journalagent.com İnternet Kaynağı	% 1

Dr. Öğr. Üyesi Serpil SU

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Her çalışmanın bir öyküsü vardır. COVID-19 pandemisiyle birlikte eğitimde yaygın olarak e-öğrenme modeli kullanılmaya başlanınca benimde tez konum şekillenmiş oldu. Çalışma sürecinde beni bekleyen birçok sürprizle karşılaştım. Bu yolda büyük bir sabırla ve özveriyle çalışarak beni destekleyen güzel insanlardan aldığım güçle ayakta kaldım.

Tez çalışmamın her aşamasında desteğini ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Serpil SU' ya,

Çalışmaya gönüllü olarak katılan ve çalışmamda yer alan tüm öğrencilere,

Hayatımın her döneminde ve bu süreçlerde, dualarını ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgi ve şefkatleriyle yanımda olan anneme ve babama,

Hayatıma yaptıkları katkıların yanı sıra tüm sıkıntılara ortak, varlıklarıyla bana huzur ve mutluluk veren, çok sevdiğim kardeşlerim Bilgehan KÖSE ve Ülgen KÖSE' ye,

Tanıdığım ilk günden beri hayatımda varlığını hissettiren, ihtiyacım olan her an yanımda olan, nişanlım Servet ALABAY'a, en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Kübra Nur KÖSE

İÇİNDEKİLER

Tez Onay Sayfası	ii
Beyanat.....	iii
Benzerlik Raporu	iv
Önsöz ve Teşekkür.....	v
İçindekiler	vi
Şekiller Listesi.....	x
Tablolar Listesi	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1. Problemin Tanımı ve Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırma Soruları.....	3
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. COVID 19 Hastalığı.....	4
2.1.1. COVID 19 Tanımı ve Epidemiyolojisi	4
2.1.2. COVID 19'un Belirti ve Bulguları.....	5
2.1.3. COVID-19'un Tedavisi.....	6
2.1.4. COVID 19 Pandemisinin Psikososyal Etkileri	7
2.2. Elektronik Öğrenme (E-öğrenme).....	8
2.2.1. E-öğrenme'nin Tanımı ve Türkiye'deki Mevcut Durum.....	8
2.2.2 E-öğrenmenin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	10
2.2.3. Hemşirelik Eğitiminde E-öğrenme	13
2.3. Kaygı.....	15
2.3.1. Durumluk ve Sürekli Kaygı	16
2.3.2. Kaygı Belirtileri ve Bulguları.....	17
2.3.3. Kaygı Bozukluklarında Tedavi Yöntemleri	17
2.3.4. E-Öğrenmeye Yönelik Tutum ile Kaygı Arasındaki İlişki	17

3. GEREÇ VE YÖNTEM	20
3. 1. Araştırmanın Türü.....	20
3. 2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri.....	20
3. 3. Araştırmanın Evreni	21
3. 4. Araştırmanın Örneklemi	21
3. 4. 1. Araştırmaya Katılımcıların Dahil Edilme Kriterleri	22
3. 4. 2. Araştırmada Katılımcıları Dışlama Kriterleri	22
3. 5. Veri Toplama Araçları	22
3. 5. 1. Öğrenci Bilgi Formu (EK-A).....	22
3. 5. 2. E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği (EK-B)	23
3. 5. 3. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği (EK-C).....	23
3. 6. Araştırmanın Uygulanması	24
3.7. Araştırmanın Değişkenleri	25
3.8. Araştırmanın Etik Boyutu	25
3. 9. Araştırmanın Sınırlılıkları	26
3. 10. Verilerin İstatistiksel Değerlendirmesi	26
4. BULGULAR	28
4.2. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puan Dağılımına İlişkin Bulgular	31
4.3. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği Puan Dağılımına İlişkin Bulgular	36
4.4. Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bulgular	42
5. TARTIŞMA	45
5.1. Öğrencilerin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması	45
5.2. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre E-öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puan Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması	46
5.3. Öğrencilerin Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	50
5.4. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği Puan Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması	51
5.5. Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bulguların Tartışılması.....	54
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	57

7. KAYNAKLAR	59
8. ÖZGEÇMİŞ.....	70
9. EKLER.....	71

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

AKTS: Avrupa Kredi Transfer Sistemi

DKÖ: Durumluk Kaygı Ölçeği

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

E-ÖĞRENME: Elektronik Öğrenme

HEMED: Hemşirelik Eğitimi Derneği

Mak.: Maksimum

Min.: Minimum

PZR: Polimeraz Zincir Reaksiyonu

SARS-CoV-2: Şiddetli Akut Solunum Sendromu-Koronavirus-2

SKÖ: Süreklilik Kaygı Ölçeği

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

ŞEKİLLER LİSTESİ

SAYFA NO

Şekil 1. E-öğrenme Yaklaşımları.....11

TABLULAR LİSTESİ

SAYFA NO

Tablo 3. 1. E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği'ne İlişkin Tanımlayıcı Özellikler.....	24
Tablo 3. 2. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'ne İlişkin Tanımlayıcı Özellikler.....	25
Tablo 4.1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımı.....	30
Tablo 4. 2. Öğrencilerin E-Öğrenmeye Yönelik Özelliklerinin Dağılımı.....	31
Tablo 4.3. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	34
Tablo 4. 4. Öğrencilerin E-Öğrenmeye İlişkin Özelliklerine Göre E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	37
Tablo 4. 5. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	40
Tablo 4. 6. Öğrencilerin E-Öğrenmeye İlişkin Özelliklerine Göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	43
Tablo 4. 7. Ölçekler ve Alt Boyutları Arasındaki İlişki.....	44
Tablo 4. 8. Kaygı Düzeyini Açıklamaya Yönelik Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları.....	46

ÖZET

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

COVID-19 Pandemi Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Kübra Nur KÖSE

Hemşirelik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi / Konya -2021

COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik eğitiminde yüz yüze eğitimden e-öğrenme yöntemine hızlı bir geçiş oldu. Bunun sonucunda e-öğrenme yönteminde yaşanan sorunlar nedeniyle öğrencilerin kaygı düzeyi arttı. Bu çalışma COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapıldı.

Tanımlayıcı türde yapılan araştırma, Konya ilindeki Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nde Eylül 2020-Haziran 2021 tarihleri arasında 313 öğrenci ile yürütüldü. Araştırmanın verileri Öğrenci Bilgi Formu, E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği, Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği kullanılarak toplandı. Elde edilen veriler, tanımlayıcı istatistiksel metotlar, Shapiro Wilk testi, bağımsız örneklem t testi; ANOVA (F) testi, Pearson Korelasyon Analizi, Regresyon Analizi kullanılarak değerlendirildi. Önemlilik düzeyi $p < 0,05$ kabul edildi.

Öğrencilerin E-öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği toplam puan ortalaması $47,25 \pm 12,61$, Durumluk Kaygı Ölçeği puan ortalaması $46,93 \pm 12,98$, Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalaması $48,08 \pm 9,68$ bulundu. E-öğrenmeye yönelik Tutum Ölçeği'nin e-öğrenmeye yakınlık alt boyut puanı $22,66 \pm 8,26$, e-öğrenmeden kaçış alt boyut puanı $24,66 \pm 8,70$ olarak tespit edildi. Hemşirelik öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği ile Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü çok zayıf düzey bir ilişki olduğu saptandı ($p < 0,01$). Durumluk Kaygı düzeyini açıklamaya yönelik yapılan regresyon analizinde sosyoekonomik durumu düşük olanların, sosyoekonomik durumu yüksek ve orta seviyede olanlara göre daha yüksek kaygı durumu olduğu belirlendi. Sürekli Kaygı düzeyini açıklamaya yönelik yapılan regresyon analizinde kadınların erkeklere göre daha yüksek kaygı durumu olduğu tespit edildi.

Sonuç olarak, öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının orta düzeyde, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ortalamanın üstünde olduğu, e-öğrenmeye yönelik tutumları arttıkça kaygı düzeyinin azaldığı bulundu. Ayrıca öğrencilerin kaygı düzeyinin en fazla sosyoekonomik durum ve kadın cinsiyetinden etkilendiği belirlendi. Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarını arttırabilmek ve kaygı düzeylerini azaltabilmek için e-öğrenme için imkânı kısıtlı olan öğrencileri belirlenmesi ve desteklenmesi, e-öğrenme yönteminde öğrencinin ilgisini çekecek ve öğrenciyi aktif tutacak eğitim yöntemlerinin kullanılması, üniversitelerin uzaktan eğitim altyapılarını geliştirmeleri önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, E-öğrenme, Hemşirelik Öğrencisi, Kaygı

ABSTRACT

REPUBLIC OF TURKEY
NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY
HEALTH SCIENCES INSTITUTE

Evaluation of the Relationship Between the Attitudes of Nursing Students towards Online Learning and Their Anxiety Levels During the COVID-19 Pandemic

Kübra Nur KÖSE

Department of Nursing

Master Thesis / Konya-2021

A fast transition from in-person learning to online learning happened during the COVID-10 pandemic, Due to the problems experienced in online learning, the anxiety levels of students have increased. This study intended to evaluate the relationship between the attitudes of nursing students towards online learning and their anxiety levels during the COVID-19 pandemic.

This descriptive study was conducted in 313 students in the Department of Nursing in Necmettin Erbakan University in Konya between the dates of September 2020 - June 2021. The study data was collected with the Student Information Form, Online Learning Attitude Scale, State and Trait Anxiety Scale. The collected data was evaluated with descriptive statistical methods, Shapiro Wilk test, independent sample t test; ANOVA (F) test, Pearson Correlation Analysis and Regression Analysis. Significance was accepted as $p < 0.05$.

The total mean score of the students in the Online Learning Attitude Scale was 47.25 ± 12.61 , the mean score in the State-Trait Anxiety Scale was 46.93 ± 12.98 and the mean score in the Constant Anxiety Scale was 48.08 ± 9.68 . In the E-Learning Attitude Scale, e-learning affinity sub-dimension score was 22.66 ± 8.26 and e-learning avoidance sub-dimension scale was 24.66 ± 8.70 . A statistically significant and negative very weak relationship was found between the scores of nursing students in Online Learning Attitude Scale and State and Trait Anxiety Scale ($p < 0,01$). The regression analysis done to explain state anxiety level found that students with lower socioeconomic status have a higher anxiety level than those with medium and high socioeconomic status. The regression analysis done to explain state anxiety level found that women had higher anxiety level than men.

As a conclusion, the study found that the students' attitudes towards online learning was at moderate level and their state and trait anxiety levels were above average and as their attitude towards online increased, their anxiety level decreased. The study also found that anxiety levels of students were mostly affected by socioeconomic status and by being female. Identifying and supporting students with limited means for online learning, using teaching methodologies that attract students' attention and encourage them to actively participate in e-learning, developing online education infrastructures of universities can be recommended to improve students' attitudes towards online learning and decrease their anxiety levels.

Keywords: Anxiety, COVID-19, Nursing Student, Online Learning

1. GİRİŞ VE AMAÇ

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi

Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkan COVID-19'un kısa sürede tüm dünyaya hızla yayılması nedeniyle (Kulu ve ark. 2020; She ve ark. 2020; <https://www.who.int> 20 Nisan 2021) Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde "pandemi" ilan edilmiştir (Şenol Çelik ve ark. 2020; Sakaoglu ve ark. 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 20 Nisan 2021). COVID-19 pandemisi nedeniyle tüm dünyada birçok sektör etkilenmiş olmakla birlikte, en çok etkilenen sektörler arasında sağlık ve eğitim sektörü gelmektedir (Çevirme ve Kurt 2020; İzci 2020). Pandemi nedeniyle dünyadaki çoğu ülkede eğitim öğretim faaliyetlerine ara verilmiş ve sonrasında her ülke kendi çözüm yöntemlerini geliştirmiştir (Bozkurt 2020; Kürtüncü ve Kurt 2020; Telli Yamamoto ve Altun 2020; Altuntaş Yılmaz 2020). Ülkemizde de COVID-19 pandemisine karşı alınan tedbirler neticesinde bütün yükseköğretim kurumlarında eğitimin uzaktan eğitim yöntemi ile sürdürülmesine karar verilmiş (<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler> 21 Nisan 2021) ve e-öğrenme yöntemi kullanılmaya başlanmıştır (Bakioğlu ve Çevik 2020; Zan ve Zan 2020; <https://www.yok.gov.tr> 22 Nisan 2021).

E-öğrenme, öğrenci ile öğretmenin fiziksel olarak ayrı yerlerde olmalarına rağmen, eş zamanlı (senkron) veya eş zamansız (asenkron) olarak çoklu ortam uygulamaları ile iletişim kurdukları, öğretim etkinliklerini elektronik öğrenme ortamlarında yürüttükleri öğretim süreci olarak tanımlanmaktadır (Cabı ve Ersoy 2017; Yungul 2018; Al-Samarraie ve ark. 2018; Gülbahar 2021). Her öğretim yönteminde olduğu gibi e-öğrenme yönteminin de olumlu ve olumsuz yönleri mevcuttur. E-öğrenmenin olumlu yönleri arasında fiziksel sınıf ihtiyacını ortadan kaldırarak her yerde eğitim olanağı sağlaması, öğrencilerin sistem dâhilindeki içeriğe istedikleri zaman ulaşabilmesi, öğrenme zamanı, hızı ve mekânı gibi özelliklerin öğrenci tarafından seçilebilmesi yer almaktadır (Bahar 2015; Kattoua ve ark. 2016; Kang and Seomun 2018; McDonald ve ark. 2018). Olumsuz yönleri arasında ise duyuşsal ve psiko-motor davranışların kazandırılmasında ve uygulamaya dönük derslerde etkisiz olması, öğrenci-öğretmen ve öğrenci-öğrenci arasında bire bir iletişim ve etkileşimin oldukça kısıtlı olması, bireylerin sosyalleşmesini olumsuz yönde etkileyebilmesi, öğrenciler açısından daha fazla sorumluluk ve öz disiplin gerektirmesi yer almaktadır

(Bahar 2015; Kattoua ve ark. 2016; Kang and Seomun 2018). Pandemi sürecinde e-öğrenme yöntemi ile eğitim alan üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalara bakıldığında e-öğrenmeye geçişin öğrenmeyi olumsuz etkilediği (Chen ve ark. 2020), öğrencilerin adaptasyon problemi yaşadığı (Ramos-Morcillo ve ark. 2020), uygulamalı dersleri yeterli bulmadıkları (Altuntaş Yılmaz 2020), web tabanlı uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar etkili olmadığı (Keskin ve Özer Kaya 2020) belirtilmiştir. Bu durumun hemşirelik gibi uygulamalı disiplinlerde öğrenim gören öğrenciler üzerindeki etkisinin daha farklı olması beklenmektedir (Kürtüncü ve Kurt 2020; Vatan ve ark. 2020). Çünkü hemşirelik öğrencileri pandemi nedeniyle klinik uygulamalarını hastane ortamında yapamamışlardır (Çevirme ve Kurt 2020; Kürtüncü ve Kurt 2020; Vatan ve ark. 2020). Kürtüncü ve Kurt (2020)'un, COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunları ve çözüm önerilerini inceledikleri çalışmada, uygulama alanından uzak kalmanın öğrenmeyi engellediği ve bu nedenle uzaktan eğitim sisteminin hemşirelik bölümü öğrencileri için doğru bir seçim olmadığı belirtilmiştir. Özellikle son sınıfta öğrenim gören intörn öğrenci grubunda uygulamaya dayalı derslerin uzaktan verilmesinin yeterli olmadığı saptanmıştır (Kürtüncü ve Kurt, 2020). Benzer şekilde Ramos-Morcillo ve ark. (2020)'nın COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin deneyimleri ve beklentilerini inceledikleri çalışmada öğrencilerin uygulamaya dayalı dersleri e-öğrenme yöntemi ile anlamadığı ve zorlandıkları tespit edilmiştir. Eğitim sürecinin getirdiği zorlukların yanında, pandemiye bağlı zorlukların da yaşanması öğrencilerde kaygıya neden olabilmektedir (Kara 2020; Brooks ve ark. 2020).

Kaygı genellikle kötü bir şey olacakmış düşüncesiyle ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen gerginlik duygusu olarak tanımlanmaktadır (Gürhan 2016; Şimşek ve ark. 2020; Koç ve ark. 2021). Kaygı herkes tarafından yaşanabilen ve kişisel özelliklerden etkilenen bir duygu durumdur. Kişilerin yaşadığı çeşitli durumlar kaygı sıklığını ve şiddetini belirlemektedir (Öz Ceviz ve ark. 2020; Pesen ve Mayda 2020). Pandemi süreci, özellikle öğrencilerin morallerinin bozulmasına, sınav ve derslerle ilgili isteklerinin azalmasına, dersler ve sınavlarına odaklanma problemi yaşamalarına, post-travmatik stres bozukluğu ve kaygı yaşamalarına sebep olabilmektedir (Kara 2020; Brooks ve ark. 2020). Bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde, pandemi sürecinde öğrencilerin kaygı, stres gibi duygu durumlarından dolayı dersleri takip etmede zorlandıkları (Kürtüncü ve Kurt 2020), öğrencilerin ve yakınlarının enfekte

olma ihtimalinin olması öğrencilerde stres ve akademik çalışmalarını erteleme gibi sorunlara yol açtığı (Cao ve ark. 2020), enfekte vakaların dünya çapında hızla artmasının öğrencilerin öğrenme ve psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkilere sebep olduğu (Sahu 2020) saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin kaygı düzeylerini inceleyen bir çalışmada öğrencilerin orta düzeyde kaygı yaşadığı belirtilmiştir (Durgun ve ark. 2021). Öz Ceviz ve ark. (2020) benzer olarak üniversite öğrencilerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlere göre arttığını tespit etmiştir.

COVID-19 pandemi sürecinde tüm alanlarda olduğu gibi hemşirelik eğitiminde de yüz yüze eğitimden e-öğrenmeye hızlı bir geçiş olmuştur (Mucuk ve ark. 2021; Şanlı ve ark. 2021). Bu hızlı geçişin hemşirelik öğrencilerinin olumsuz etkilediğini gösteren çalışma sonuçları yer almaktadır (Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz 2020; Kürtüncü ve Kurt 2020; Uzelli Yılmaz 2021). Literatürde hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumlarını ve kaygı düzeylerini inceleyen çalışmalar olmasına karşın aradaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buradan yola çıkarak bu çalışma COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapıldı.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapıldı.

1.3. Araştırma Soruları

1. COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları nedir?
2. COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin kaygı düzeyleri nedir?
3. COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenme düzeyleri ile kaygı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
4. COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin bağımsız değişkenleri kaygı düzeyini etkiler mi?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. COVID 19 Hastalığı

2.1.1. COVID 19 Tanımı ve Epidemiyolojisi

Koronavirüsler, tek zincirli RNA'ya sahip, zarflı, yüzeyinde protein çıkıntıları olan hayvanlarda veya insanlarda hastalığa neden olabilecek büyük bir virüs ailesidir (She ve ark. 2020; Uçkun ve Tosun 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 23 Nisan 2021). İnsanlarda, soğuk algınlığından Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS) gibi daha şiddetli seyreden hastalıklara kadar solunum yolu enfeksiyonlarına yol açmaktadır (Del Rio ve Malani 2020; Kulu ve ark. 2020; Özcan ve ark. 2020; Peeri ve ark. 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 23 Nisan 2021). Yeni koronavirüs hastalığına ise SAR-CoV-2 virüsü neden olmaktadır (Aslan 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 23 Nisan 2021). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) virüsün resmi adını SARS-CoV-2 (Şiddetli Akut Solunum Sendromu-Koronavirus-2) olarak belirlemiş ve virüsün sebep olduğu hastalığı COVID-19 olarak adlandırmıştır (Akbiyık ve Avşar 2020; Budak ve Korkmaz 2020; <https://www.who.int> 20 Nisan 2021).

Yeni bir koronavirüsün neden olduğu COVID-19 hastalığı, ilk olarak Çin'in Wuhan eyaletinde 2019 yılı Aralık ayının sonlarında ortaya çıkan ve bulaştığı kişilerde solunum yolu rahatsızlığı (ateş, öksürük, nefes darlığı) belirtilerine neden olan bulaşıcı bir hastalıktır (Demirağ ve Hintistan 2020; Memikoğlu ve Genç 2020; Sandalcı ve ark. 2020; Uludağ 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 23 Nisan 2021). COVID-19 ilk olarak bu bölgedeki deniz ürünlerinde ve hayvan pazarında bulunan kişilerde saptanmıştır. Daha sonra insandan insana bulaşarak diğer dünya ülkelerine hızlı bir şekilde yayılmıştır (Budak ve Korkmaz 2020; Memikoğlu ve Genç 2020; Petersen ve Gökengin 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 23 Nisan 2021). Tüm dünyada 4000'den fazla insanın ölümüne yol açması nedeniyle DSÖ tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi yani küresel salgın hastalık olarak ilan edilmiştir (Kiyat ve ark. 2020; Memikoğlu ve Genç 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 22 Nisan 2021). DSÖ'ne Antarktika dahil tüm kıtalardan vakalar bildirilmiş ve birçok ülkede vaka sayıları ve ölüm oranları artmıştır. DSÖ 'nün 22 Nisan 2021 verilerine göre; COVID-19 hastalığına sahip kişi sayısı 142 milyonu geçmiştir ve şimdiye kadar 3 milyondan fazla insan hayatını bu sebeple kaybetmiştir (<https://covid19.who.int> 22 Nisan 2021).

Türkiye’de ise ilk COVID-19 vakası 11 Mart 2020’de saptanmıştır (Uğraş Dikmen ve ark. 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 23 Nisan 2021). Sağlık Bakanlığı 3 Temmuz 2021 verilerine göre ülkemizde vaka sayısı 5 milyonu geçmiştir ve vefat sayısı 50 bine yaklaşmıştır (<https://covid19.saglik.gov.tr> 8 Temmuz 2021). SARS-CoV-2 bir RNA virüsü olduğu için DNA virüslerine kıyasla daha fazla mutasyona uğrama ihtimali fazladır (Budak ve Korkmaz 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 22 Nisan 2021). SARS-CoV-2’nin mutasyona uğramasıyla virüsün bulaşma hızında ve vaka sayısında artış olacağı bildirilmektedir (Çakal 2020; Göncü 2020).

2.1.2. COVID 19’un Belirti ve Bulguları

COVID-19 hastalığının belirti ve bulguları arasında ateş, titreme, öksürük, dispne, yorgunluk, kas veya vücut ağrıları, baş ağrısı, boğaz ağrısı, tat ve koku kaybı, burun tıkanıklığı veya burun akıntısı, bulantı, kusma, diyare gibi belirtiler yer almaktadır (Aslan 2020; Buruk ve Ozlu 2020; Çelik ve Köse 2020; Guan ve ark. 2020; Elshafeey ve ark. 2020; Kiyat ve ark. 2020; Uğraş ve Dikmen 2020; Özcan ve ark. 2020; <https://www.who.int> 20 Nisan 2021). Bu belirtiler virüsün kuluçka süresine bağlıdır ve virüse maruz kaldıktan 2-14 gün sonra semptomlar ortaya çıkmaktadır (Demirağ ve Hintistan 2020; Hemida ve Abdullah 2020; Penbe 2020; Şenol ve Bilsel 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 23 Nisan 2021). Hastalık belirtileri göstermeyen vakalar olduğu gibi her vakada hastalığın belirtileri farklı şekilde de görülebilmektedir (Gençler 2020; Penbe 2020; Şahin Akboğa 2020). Sümer ve ark. (2020)’nın COVID-19 tanısı almış hastaların klinik bulgularını değerlendirdikleri çalışmada en sık semptomun %46,3 ile öksürük olduğunu tespit ederken, hastaların %29,5’inde ateş, %27,5’inde boğaz ağrısı, %26,8’inde halsizlik, %21,5’inde myalji, %18,8’inde artralji, %16,8’inde baş ağrısı ve %10,7’sinde ise nefes darlığı olduğu belirtilmiştir. Wuhan’da COVID-19’a bağlı pnömoni gelişen hastalarda yapılan bir çalışmada ise ateş, halsizlik, kuru öksürük, iştahsızlık, balgam çıkarma ve dispne en sık bildirilen bulgulardır (Guan ve ark. 2020). Diğer taraftan Tian ve ark. (2020)’nın 262 hastayı değerlendirdikleri çalışmalarında en sık bildirilen bulgular sırasıyla ateş, öksürük, halsizlik, dispne, baş ağrısıdır. Ayrıca hastaların %5’inin hiçbir belirti ve bulgu göstermediği tespit edilmiştir (Tian ve ark. 2020). Acil pandemi polikliniğine başvuran hastalarda yapılan bir çalışmada PZR (polimeraz zincir reaksiyonu) pozitif hastaların

%43,09'unda ateş, %65,01'inde öksürük, %31,46'sında nefes darlığı ve %18,21'inde boğaz ağrısı şikâyeti saptanmıştır (Altınsoy ve ark. 2021).

2.1.3. COVID-19'un Tedavisi

COVID-19'un tedavisi semptomatik olarak yapılmaktadır (Alp ve Ünal 2020; Akbıyık ve Avşar 2020; Buruk ve Ozlu 2020; Er ve Ünal 2020; Erkekoğlu ve ark. 2020; <https://www.who.int> 20 Nisan 2021). Hastaların büyük bir kısmı tedaviye gereksinim duymadan hastalığı, hafif bir şekilde atlatırken bir kısmı da tedaviye gereksinim duymaktadır (İnkaya ve ark. 2020; Karcıoğlu 2020; Kiyat ve ark. 2020; <https://www.who.int> 20 Nisan 2021). Hastalığı hafif seyreden, altta yatan kronik bir hastalığı olmayan hastaların bu süreçte takibi ve tedavisi hekim önerisiyle evde yapılabilmektedir. Hekim evde izlem kararı verirken hastanın klinik tablosunu, destek tedavisi ihtiyacını, ağır hastalık tablosu gelişimi için risk faktörlerinin varlığını, hastanın kendini evde izole edip edemeyeceğini, hastanın ve yakınlarının iş birliğine katılıp katılmayacağını dikkate alarak bu kararı vermektedir (Demirağ ve Hintistan 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 24 Nisan 2021). Hastalığı ağır seyreden, pnömonisi olan ve solunum güçlüğü çeken hastaların tedavisi ise hastaneye yapılmaktadır. Bu hastalarda oksijen tedavisi ana tedaviyi oluşturmaktadır (Akyar 2020; Kocayığit ve ark. 2020; Yürük Bal ve Çelik 2020; <https://covid19.saglik.gov.tr> 24 Nisan 2021). Tedavide geniş spektrumlu antiviral ilaçlar, virüs enfeksiyonunu azaltabilen HIV-proteaz inhibitörleri ve sıtma tedavisinde kullanılan ajanlar seçenek olarak kullanılmaktadır (Akbıyık ve Avşar 2020; İnkaya ve ark. 2020; Mutlu ve ark. 2020; Şener 2020).

SARS-CoV-2 virüsü insandan insana damlacık, temas ve bazı durumlarda aerosol yoluyla bulaşmaktadır (<https://www.who.int> 20 Nisan 2021; <https://covid19.saglik.gov.tr> 24 Nisan 2021). Bu sebeple COVID-19 sürecinde bireyler el yıkama, sosyal mesafe, maske takma, bağışıklama, yeterli ve dengeli beslenme gibi koruyucu önlemler almalıdır (<https://www.who.int> 20 Nisan 2021; <https://covid19.saglik.gov.tr> 24 Nisan 2021). Koronavirüs hastalığına karşı mücadelede aşı çalışmaları önemli bir yere sahiptir. Dünyanın dört bir yanındaki bilim insanları, COVID-19 hastalığı için aşı geliştirmektedir. DSÖ 60'tan fazlası klinik geliştirme aşamasında olan 200'den fazla ek aşı adayının geliştirme aşamasında olduğunu belirtmiştir. COVID-19 için nükleik asit (DNA ve RNA), virüs benzeri

partikül, peptit, viral vektör, rekombinant protein, canlı zayıflatılmış virüs ve inaktive virüs yaklaşımlarıyla aşılar geliştirilmektedir. DSÖ ülkelerde üç platformda en az yedi farklı aşı piyasaya sürüldüğünü ve ilk toplu aşılama programının Aralık 2020 başında başladığını belirtmiştir. (<https://www.who.int> 24 Nisan 2021). Ülkemizde de COVID-19 hastalığına karşı Sağlık Bakanlığı'nın aldığı önlemlerden biri de kitlesel COVID-19 aşılama programıdır. Türkiye'de ilk olarak inaktif COVID-19 aşısı uygulanmasına karar verilmiştir. Bu aşının Türkiye'de yapılan faz III çalışmasının ara değerlendirme sonuçlarına göre aşının etkinliği %91,25 bulunmuştur (<https://covid19asi.saglik.gov.tr> 24 Nisan 2021). İlk koronavirüs aşısı 13 Ocak 2021 tarihinde Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'ya yapılmış ve 14 Ocak 2021 tarihinden itibaren sağlık çalışanları aşılanmaya başlamıştır. 2 Nisan 2021 tarihinden itibaren de mRNA aşısı uygulanmaya başlanmıştır (<https://www.saglik.gov.tr> 24 Nisan 2021). COVID-19 aşısı uygulanacak grup sıralaması hastalığa maruz kalma, hastalığı ağır geçirme ve bulaştırma riskleri değerlendirilerek belirlenmiştir. Aşılama programı 4 aşamadan oluşmaktadır. 8 Temmuz 2021 tarihinde Sağlık Bakanlığı COVID-19 Aşısı Bilgilendirme Platformu verilerine göre bağışıklama programının 3. Aşamasının B grubunda yer alan 18-24 yaş arası bireyler aşılanmaktadır (<https://covid19asi.saglik.gov.tr> 8 Temmuz 2021).

2.1.4. COVID 19 Pandemisinin Psikososyal Etkileri

Ülkelerin pandemi sürecinde virüsün yayılımını azaltmak için başvurdukları yöntemler çeşitlilik gösterse de insanlardan mümkün olduğunca evde kalması istenmiş, bunun sonucunda mevcut bireysel ve toplumsal alışkanlıklarımızda ani değişimler meydana gelmiştir (Afacan ve Avcı 2020; Memiş Doğan ve Düzel 2020; Yıldırım 2020; Yıldız 2020). COVID-19 salgını ile tüm dünyada insanlar evlerinde daha çok zaman geçirmek zorunda kaldıkları için (uzaktan eğitim, evden çalışma, sokağa çıkma yasağı) sosyal ilişkilerde zayıflama meydana gelmiştir (Afacan ve Avcı 2020; Yıldız 2020). Ayrıca bu salgın spor, alışveriş merkezi, kuaför, kafe, dini ibadetler gibi akla gelebilecek her alanda toplumsal yaşamı etkilemiştir (<https://hsgm.saglik.gov.tr> 24 Nisan 2021). Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nın hazırladığı Pandemi İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı'na göre COVID-19 hastalığının yayılmasını önlemek için 10 Ocak 2020 tarihinde Koronavirüs Bilim Kurulu oluşturulmuştur. Koronavirüs Bilim Kurulu'nun da tavsiyeleriyle bir dizi önlemler alınmıştır (<https://hsgm.saglik.gov.tr> 24 Nisan 2021). Pandeminin seyrine göre kısmi

sokağa çıkma yasağı ilan edilmeye başlanmış ve bazı şehirlere giriş çıkışlar kısıtlanmıştır. 65 yaş ve üstü ile 20 yaş ve altı bireylerin koronavirüsden daha çok etkilenmesi nedeniyle bu yaş grubuna özel sokağa çıkma yasağı uygulanmaya başlanmıştır (<https://www.icisleri.gov.tr> 24 Nisan 2021). COVID-19 salgını nedeniyle birçok ülke kendi sınırlarını dünyaya kapatmaya karar vermiştir. Bu yüzden ülkeler arası seyahat etme özgürlüğü kısıtlanmıştır. Ülkemizde de bazı ülkelerle uçuşlar karşılıklı olarak durdurularak ülkeler arası seyahat kısıtlamasına gidilmiştir (Karataş 2020; Üstün ve Özçiftçi 2020). COVID-19 pandemisinde pek çok ülke eğitim süreçlerine ara vermiş ve sonrasında da uzaktan eğitime geçmiştir. Ülkemizde 16 Mart 2020 tarihinden itibaren ilkokul, ortaokul, lise ve üniversitelerin eğitim-öğretimine ara verilmiş ve öğretim uzaktan eğitim yöntemiyle sürdürülmeye başlanmıştır (Can 2020; Balaman ve Hanbay Tiryaki 2021). COVID-19 salgını tüm dünya ülkelerinde ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Halk sağlığına yönelik alınan önlemler birçok ülke ekonomisini durağanlaştırmış hatta ekonomik krizlerin yaşanmasına neden olmuştur. Ülkemizde pek çok esnaf pandemiden olumsuz etkilenmiştir. Cumhurbaşkanlığı bu süreçten etkilenen esnafa yönelik 100 milyar TL'lik ekonomik destek paketinin devreye sokulacağını belirtmiştir (Karataş 2020; Üstün ve Özçiftçi 2020).

Tüm bu değişimlere bağlı olarak bireylerde sosyal destek yetersizliği, stigma, anksiyete, depresyon gibi psikososyal sorunlar meydana gelmiştir (Akoğlu ve Karaaslan 2020; Memiş Doğan ve Düzel 2020; Göksu ve Kumcağız 2020; Tiryaki ve ark. 2020; Yıldırım 2020; Yıldız 2020). Wang ve ark. (2020) COVID-19 salgını sürecinde bireylerin psikolojik tepkilerini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, bireylerin %16,5'unda depresif belirtiler ve %28,8'inde anksiyete belirtileri tespit etmişlerdir. COVID-19 pandemisi sürecinde anksiyete ile umutsuzluk düzeylerinin psikososyal ve demografik değişkenlere göre incelendiği bir çalışmada katılımcıların %16,4'ünün orta düzeyde, %7,9'unun ise şiddetli düzeyde anksiyete semptomları gösterdiği ve %17,7'sinin orta düzeyde, %10,8'inin şiddetli düzeyde umutsuzluk yaşadığı belirtilmiştir (Erdoğan ve ark. 2020).

2.2. Elektronik Öğrenme (E-öğrenme)

2.2.1. E-öğrenme'nin Tanımı ve Türkiye'deki Mevcut Durum

Eğitimci ve öğrencilerin zaman ve mekân bakımından birbirinden bağımsız olduğu ortamlarda günümüzün teknolojik araç ve gereçlerinden (bilgisayar, internet,

cep telefonu, televizyon vb.) faydalanarak gerçekleştirilen uygulamaların hepsi “uzaktan eğitim” olarak tanımlanmaktadır (Etlioğlu ve Tekin 2020; Genç ve Gümrükçüoğlu 2020; Serçemeli ve Kurnaz 2020; Telli Yamamoto ve Altun 2020). Uzaktan eğitimin içinde yer alan bu uygulamalardan biri de e-öğrenme modelidir (Öztürk 2014; Etlioğlu ve Tekin 2020; Gülbahar 2021). E-öğrenme, öğrenci ile öğretmenin fiziksel olarak ayrı yerlerde olmalarına rağmen, eş zamanlı (senkron) veya eş zamansız (asenkron) olarak çoklu ortam uygulamaları ile iletişim kurdukları, öğretim etkinliklerinin elektronik öğrenme ortamlarında yürütüldüğü öğretim sürecidir (Haznedar ve Baran 2012; Yungul 2018; Gülbahar 2021). Başka bir ifade ile e-öğrenme bilgi ve iletişim teknolojileri yardımı ile internet/intranet gibi yerel ve geniş alan ağları aracılığıyla öğretim etkinliklerinin yürütülmesidir. E-öğrenme, eş zamanlı (senkron) ve farklı zamanlı (asenkron) olarak yapılabilmektedir. Senkron uygulama, fiziksel olarak aynı yerde bulunmayan eğitimci ve öğrencinin, aynı zamanda eğitim yapmaları ve eş zamanlı iletişim kurmalarıyla gerçekleşirken, asenkron uygulama, eğitimci ve öğrencinin aynı zamanda ve yerde bulunmasını gerektirmeden, öğrencinin kendi öğrenme hızında ve zamanında eğitim yapılmasına olanak sağlamaktadır (Etlioğlu ve Tekin 2020; Gülbahar 2021). Eş zamanlı ve farklı zamanlı e-öğrenmede kullanılan teknolojiler Şekil 1’de gösterilmiştir (Gülbahar 2021).

EŞ ZAMANLI (SENKRON)

EŞ ZAMANLI (SENKRON)	
Aynı Zaman + Aynı Yer	Aynı Zaman + Farklı Yer
Tahta	Sesli Konferans
Tepegöz	Tele Konferans
Bilgisayar – Projeksiyon Sistemi	Uydu Yayını – TV
Doküman Kamera	İnternet – Bilgisayar
	Sohbet
AYNI YER	FARKLI YER
Bilgisayar Destekli Eğitim	İnternet – Bilgisayar
Çoklu Ortam Uygulamaları	World Wide Web
CD-ROM, DVD	E-posta
	Tartışma Listesi
	Forum
Farklı Zaman + Aynı Yer	Farklı Zaman + Farklı Yer

FARKLI ZAMANLI (ASENKRON)

Şekil 1. E-öğrenme Yaklaşımları

Kaynak: Gülbahar, 2021: 7.

COVID-19 pandemisi nedeniyle dünyadaki çoğu ülkede eğitim öğretim faaliyetlerine ara verilmek zorunda kalınmış ve arkasından uzaktan eğitim yöntemine geçilmiştir (Bozkurt 2020; Dikmen ve Bahceci 2020; Kürtüncü ve Kurt 2020; Altuntaş Yılmaz 2020). Bu konudaki literatürü incelediğimizde pandemi sürecinde pek çok ülkenin uzaktan eğitim yöntemini kullandığını görmekteyiz (Can 2020; Basilaia ve ark. 2020; Dikmen ve Bahceci 2020; Durak ve ark. 2020; Telli Yamamoto ve Altun 2020; <https://www.unibo.it> 9 Ocak 2021). Diğer ülkelere benzer şekilde Türkiye'deki yükseköğrenim kurumları da pandemi sürecinden etkilenmiştir. İlk olarak pandemi nedeniyle 16 Mart 2020 itibariyle YÖK üniversitelerde eğitim-öğretime üç hafta ara verildiğini açıklamıştır (Kürtüncü ve Kurt 2020; Telli Yamamoto ve Altun 2020). Daha sonra YÖK 26 Mart 2020 tarihinde yaptığı basın açıklamasında yaşanan salgın nedeni ile yüz yüze eğitimin yapılamayacağını 2020-2021 bahar dönemi için derslerin uzaktan eğitim ve dijital öğretim imkanları ile yürütüleceğini duyurmuştur (Karadağ ve Yücel 2020; <https://www.yok.gov.tr> 6 Mayıs 2021). Böylece ülkemizde Yükseköğrenim kurumlarında e-öğrenme yöntemi kullanılmaya başlanmıştır (Bakioğlu ve Çevik 2020; Zan ve Zan 2020; <https://www.yok.gov.tr> 6 Mayıs 2021). Yeni eğitim-öğretim yılı içinse YÖK 13.08.2020 tarihli basın açıklamasında 2020-2021 eğitim öğretim dönemi için “kampüslerdeki öğrencilerin seyreltilmesi, hareketliliğin azaltılması” da dikkate alınarak kararı üniversitelerin ilgili kurullarına bırakmıştır. Böylece üniversitelerin fakülte ve program bazında farklı uygulamalar yapabilmelerine imkân tanınmıştır (<https://basin.yok.gov.tr/aciklamalar> 10 Ocak 2021).

2.2.2 E-öğrenmenin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

E-öğrenmenin olumlu yönleri:

- E-öğrenme fiziksel sınıf ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır. İnternet teknolojileri kullanılarak gerçekleştirilen e-öğrenme öğretmen ve öğrencinin fiziksel olarak aynı ortamda bulunmadığı bir eğitim olanağı sunmaktadır. Derse katılmak için öğrenciler ve öğretmenler e-öğrenme hizmeti veren kurumun internet sitesine ulaşmaları yeterli olmaktadır (Bahar 2015; Kattoua ve ark. 2016; Hoq 2020).
- E-öğrenme öğrencilere ve öğretmenlere esneklik sağlamaktadır. Öğrenme zamanı ve öğrenme hızı gibi özellikler öğrenci tarafından seçilebilmektedir. Öğrenci konuyu öğrenene kadar kendi hızında öğrenebilmekte ve konuyu

izleyebilmektedir. Eğitimci ise internet üzerinden öğrencilerle iletişime geçebilmektedir. Öğrencilere soru sorabilmekte ve öğrencilerin sorularını yanıtlayabilmektedir (Bahar 2015; Kattoua ve ark. 2016; Kang and Seomun 2018; McDonald ve ark. 2018; Hoq 2020).

- E-öğrenme eğitim için kullanılan materyallere internetten online olarak ulaşılabilme imkânı sağlamaktadır. E-öğrenme ile öğrenciler bir materyale defalarca yeniden ulaşabilmektedir (Bahar 2015; Kattoua ve ark. 2016).
- E-öğrenme maliyet yönünden avantajlıdır. Öğrencilerin ulaşım ve konaklama maliyetlerini önemli derecede azaltmaktadır (Kattoua ve ark. 2016; Kang and Seomun 2018; McDonald ve ark. 2018).

E-öğrenmenin olumsuz yönleri:

- E-öğrenme öğrenci-eğitimci ve öğrenci-öğrenci arasındaki fiziksel etkileşimi ortadan kaldırmaktadır. Bundan dolayı öğrenciler, öğretmenden ve sınıf arkadaşlarından yalıtılmış olma hissine kapılarak sosyal izolasyon yaşayabilmektedir (Bahar 2015; Kattoua ve ark. 2016; Kang and Seomun 2018).
- E-öğrenme ile el çalışmaları, laboratuvar uygulamaları ve sanal sınıflarda benzetiminin (simülasyon) yapılması oldukça zordur. Bu durum özellikle sağlık bilimleri gibi uygulama ağırlıklı alanlar için olumsuzluk yaratmaktadır (Ergin ve Kırbaş 2015; Kang and Seomun 2018).
- E-öğrenme öğrencilere daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Kendi kendine ders çalışma alışkanlığı olmayan öğrenciler için zorluklar yaratabilmektedir. E-öğrenme uygulamalarında öğrencilerin yüksek motivasyon ve düzenli çalışma alışkanlıklarına sahip olmamaları başarı oranını düşürmektedir (Bahar 2015; Kattoua ve ark. 2016).
- E-öğrenmede içerik yaratılması ve güncelleştirilmesi çok kapsamlı, masraflı ve zaman alıcı olabilmektedir. Özellikle materyallerin (resimler, videolar, animasyonlar vb.) zenginleştirilmesi maliyeti yükseltebilmektedir (Bahar 2015; Kattoua ve ark. 2016; Hoq 2020).

Bu konudaki literatürü incelediğimizde pandemi sürecinde öğrencilerin eğitim sürecini değerlendiren pek çok çalışma yer almaktadır. Şen ve Kızılcıoğlu (2020) çalışmalarında öğrencilerin uzaktan öğretim yöntemi ile işlenen dersleri sıkıcı

bulmaları, uzaktan öğretimin sosyalleşmeye engel olması, uzaktan öğretimin sağladığı zaman ve mekândan bağımsız eğitime erişim kolaylığı avantajının teknik aksaklıkların gölgesinde kalması gibi nedenlerle uzaktan öğretim sürecinden memnun olmadıkları sonuçlarını elde etmiştir. Çalışmada öğrenciler uzaktan eğitimi konforlu bulsalarda verimli bulmadıklarını, herkesin aynı teknolojik imkanlara ulaşmak için gereken ekonomik yeterliliğe sahip olmadığı gerekçesiyle eğitimde fırsat eşitsizliğine yol açtığını düşünmektedirler. Koronavirüs sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışlarının değerlendirildiği bir çalışmada öğrenciler uzaktan eğitimin sunduğu, vakit tasarrufu, derslere kolay ulaşma ve dersin tekrarını dinleme gibi imkânlardan memnun olduklarını belirtmelerine rağmen, örgün eğitimin sosyalleşme ve yüz yüze etkileşiminden uzak olmaları nedeniyle uzaktan eğitimi eleştirmişlerdir. Çalışmada öğrencilerin %77,1'inin derslere giriş sırasında, %73,7'sinin sınavlar esnasında problemler yaşadığı saptanmıştır (Genç ve Gümrükçüoğlu 2020). Altuntaş Yılmaz (2020)'ın pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitime yönelik öğrencilerinin tutumlarını incelediği çalışmada fizyoterapi ve rehabilitasyon bölümü öğrencilerinin %87,5'i uygulamalı dersler için, % 78,5'i ise teorik dersler için uzaktan eğitimin verimliliğini düşük bulduğunu tespit etmiştir. Pandemi sürecinde muhasebe eğitimine yönelik bakış açılarının değerlendirildiği bir çalışmada muhasebe eğitiminin uzaktan yöntemlerle sürdürülmesiyle ilgili video kayıtlarının tekrar izlenebilmesi, esnek eğitim olanakları ve zaman tasarrufu sağlaması olumlu görülürken, internete ve eğitime ulaşamama ve sosyal olarak yalıtılmış olma hisse kapılma gibi hususlar olumsuz yönler olarak tespit edilmiştir (Serçemeli ve Kurnaz 2020). Kırtak Ad (2020) fizik öğretmen adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşlerini incelediği çalışmasında uzaktan eğitimin avantajları (zamandan ve mekândan bağımsız olması, tekrar imkânının olması, sözel dersleri anlamının kolay olması ve bireye kendi hızında öğrenme imkânı tanınması) ve dezavantajlarının (anlık iletişim kuramıyor olmak, sayısal/soyut/uygulamalı/detaylı konuları anlama zorluğu, imkânlar arasındaki eşitsizlik, internete bağlanma sıkıntısı, zamanını iyi yönetememe ve odaklanma sorunu) olduğunu belirtmiştir. Ürdün'de COVID-19 salgını sırasında uzaktan tıp eğitiminin zorluklarının incelendiği bir çalışmada %69,1 öğrencinin en çok yaşadığı güçlüğün internet bağlantı problemi olduğu tespit edilmiştir (Al-Balas ve ark. 2020). Sarwar ve ark. (2020) Pakistan'da pandemi sürecinde dış hekimliği öğrencilerininin çevrimiçi (online) eğitimde %85,3'ünün internete erişim ve %55,7'sinin elektrik arızası problemi yaşadığını saptamıştır. Literatür incelendiğinde,

uzaktan eğitimden öğrencilerin memnun olduğunu belirleyen çalışmalar da mevcuttur. Shawaqfeh ve ark. (2020)'nın pandemi sürecinde eczacılık öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin %49,2'sinin çevrimiçi öğrenmeye karşı olumlu tutum sergilediğini tespit etmiş ancak öğrencilerin yaklaşık %34'ü sağlanan çevrimiçi eğitimin önünde bazı engeller olduğunu belirtmiştir. Pandemi öncesinde yapılan çalışmalarda da öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik olumlu görüşlere sahip olduğu saptanmıştır. Şenyuva ve Taşocak (2014) hemşirelik eğitiminde web tabanlı uzaktan eğitimin uyguladıkları çalışmalarında web tabanlı hasta eğitimi dersi hakkında olumlu görüşlere (65,19±3,33), sahip olduklarını tespit etmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin ve akademisyenlerinin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının incelendiği bir çalışmada birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin e-öğrenmeye karşı sırasıyla %79,3; %85; %84; ve %66 oranında olumlu bir tutum sergilediği saptanmıştır (Mahmoud ve ark. 2015). Şenyuva, Kaya ve Bodur (2017) hemşirelik öğrencilerinin web tabanlı bir derse ilişkin görüşlerini inceledikleri bir çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun web tabanlı verilen dersin yöntemine ilişkin olumlu görüşlere sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmada dersin video, ses tablo vb. uygulamalarla dersin zenginleştirilmesi olumlu olarak belirtilirken, uygulamalı derslerde mümkün olamayacağını, ders sırasında arkadaşlarıyla ve eğitimciyle etkileşiminin kısıtlı olmasından rahatsızlık duyduğunu belirten öğrencilerde vardır.

2.2.3. Hemşirelik Eğitiminde E-öğrenme

Hemşirelik eğitimi, teorik ve uygulamalı öğrenim ve öğretim biçimlerini içermektedir (Biçer ve ark. 2015; Dönmez ve Karaöz Weller 2019; Karasu ve ark. 2020; Özsaban ve Bayram 2020). Hem sınıf ortamında hem de klinik ortamda hemşirelik eğitimi yapılmaktadır. Sınıf ortamında yapılan teorik eğitimde kuramsal bilgiler öğrenciye aktarılarak öğrencinin yeterlilik ve teknikleri yaşam boyu geliştirilmektedir (Biçer ve ark. 2015; Şimşek ve ark. 2018; Özsaban ve Bayram 2020). Klinik uygulamalar hemşirelik eğitiminin önemli bir parçasıdır. Klinik eğitim teorik bilgi ile uygulamanın bütünleşmesini ve öğrencilerin psikomotor becerilerinin gelişmesini sağlamaktadır (Biçer ve ark. 2015; Şendir ve ark. 2018; Dönmez ve Karaöz Weller 2019). COVID-19 pandemisinin getirdiği son değişikliklere kadar hemşirelik lisans eğitimi geleneksel olarak yüz yüze öğrenme şeklinde yapılmaktaydı. YÖK kararı ile COVID-19'a karşı alınan önlemler kapsamında 23 Mart 2020 tarihinden itibaren hemşirelik bölümlerinde hemşirelik eğitiminin teorik ve uygulama kısımları

e-öğrenme yöntemiyle sürdürülmektedir (Kürtüncü ve Kurt 2020; Seven ve Abban 2021).

E-öğrenme yöntemi ile hemşirelik lisans eğitim programında yer alan teorik dersler ile teorik ve laboratuvar uygulamasından oluşan dersler ilgili öğretim elemanları tarafından laboratuvar ortamında senkron ve asenkron olarak işlenebilmektedir. Teorik ve klinik/saha uygulamalarının birlikte yer aldığı derslerde ise, teorik bölümler senkron ve asenkron olarak yürütülürken, klinik uygulama bölümü için farklı yaklaşımlar kullanılmıştır. Klinik/saha uygulamaları için öğrencileri küçük gruplar halinde klinik uygulamaya çıkararak okullar olduğu gibi sadece 4. sınıf (intörn) öğrencilerinin klinik/saha uygulamalarını yüz yüze yapanlar ya da öğrencilerin uygulamalarının bir bölümünü e-öğrenmeyle tamamlayan kalanını toplu olarak belirli bir zaman diliminde yapacağını duyuran okullarda olmuştur (Mucuk ve ark. 2020; İlaslan ve Demiray 2021; Şanlı ve ark. 2021).

Ülkemizde e-öğrenme sürecine geçiş oldukça hızlı ve ani gerçekleştirildiğinden bu uygulamanın açığının ve olumsuz etkisinin olması kaçınılmazdır. Ancak bu durumun uygulama alanları klinik ortam olan hemşirelik öğrencileri üzerindeki etkisinin daha farklı olması beklenmektedir (Kürtüncü ve Kurt 2020; Vatan ve ark. 2020). Hemşirelik Eğitimi Derneği (HEMED), bu süreçte hem akademisyenlerin hem öğrencilerin derneğe birçok sorun ilettiğini belirtmiştir. Bunlardan bazıları; hemşirelik eğitiminin nasıl devam ettirileceği, verilen derslerin kalitesinin nasıl artırılacağı, hemşirelik öğrencilerinin ders değerlendirmelerinin nasıl yapılacağı, uygulamalı derslerin hastanede yapılıp yapılamayacağı, 4. sınıf öğrencilerin nasıl mezun edileceği şeklindedir (Vatan ve ark. 2020, <http://www.hemed.org.tr> 30 Mayıs 2021). Bu konudaki yapılan çalışmalar incelendiğinde; Keskin ve Özer Kaya (2020) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan ve örneklem grubunun %27,3'ünü hemşirelik öğrencilerinin oluşturduğu çalışmada, öğrencilerin yarıdan fazlasının web tabanlı uzaktan eğitimi yüz yüze eğitim kadar etkili bulmadığı, uzaktan eğitimi alternatif bir çözüm yolu olarak gördüğü, uzaktan eğitim sürecinde teknik sorunlarla karşılaştığı, öğrendiklerini çabuk unuttuğu, öğretim elemanlarıyla rahat iletişim kuramadığı ve yeterli geri bildirim alamadığı belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada ise öğrencilerin %61,6'sının uzaktan eğitime yönelik olumsuz tutuma sahip olduğu ve öğrencilerin alt yapı, teknoloji, teknik destek, yönetim ve eğitmen özellikleri nedeniyle sorun yaşadığı görülmüştür (Diab ve Elgahsh 2020). Pandemi döneminde hemşirelik öğrencilerinin

uzaktan eğitim konusunda yaşadığı sorunları ve çözüm önerilerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada, öğrenciler uygulama alanından uzak kalmalarının öğrenmeyi engellediğini ve bu nedenle uzaktan eğitim sisteminin hemşirelik bölümü için doğru bir seçim olmadığını belirtmişlerdir. Özellikle tüm sene boyunca sadece uygulama dersi alan 4.sınıf öğrencileri (intörn öğrenci), uygulamaya dayalı derslerin uzaktan verilmesinin yeterli olmadığını düşünmektedirler (Kürtüncü ve Kurt 2020). Ramos-Morcillo ve ark. (2020) hemşirelik öğrencilerinin deneyimlerini ve beklentilerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, öğrencilerin uygulamaya dayalı dersleri e-öğrenme yöntemi ile anlamadığı ve öğrencilerin zorlandığı bulunmuştur. Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz (2020) hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecinde dersleri takip etmede ve derslere katılmakta sorun yaşadığını, kavramada ve öğrenmede güçlük yaşadıklarını, klinik uygulama konusunda kendilerini yetersiz hissettiklerini belirlemiştir. Yine başka bir çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenme sırasında bazı zorluklar yaşadığı ve e-öğrenme sürecini etkileyen faktörlerin eğitimin kalitesini etkilediği belirtilmiştir (Subedi ve ark. 2020). Güven Özdemir ve Sönmez (2020)'in çalışmasında hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumlarını düşük düzeyde bulmuştur. Benzer şekilde COVID-19 pandemi süreci öncesinde yapılmış çalışma sonuçlarında da, uzaktan eğitimin hemşirelik öğrencileri tarafından çoğunlukla benimsenmediği ve uzaktan eğitimde laboratuvar ve klinik uygulamalar konusunda zorluklar yaşandığı saptanmıştır (Koch ve ark. 2010; Kahyaoğlu Süt ve Küçükçaya 2016).

2.3. Kaygı

Kaygı genellikle kötü bir şey olacakmış düşüncesiyle ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen gerginlik duygusu olarak tanımlanmaktadır. Kaygı, kişinin yaşadığı o anda ve gelecekte nasıl gerçekleşeceği belli olmayan durumlara karşı sağlıklı bir cevaptır (Gürhan 2016; Şahin 2019). Kaygı varoluşun özünde yer alır. Kaygı yaratan durumlar yaşamı ya da varoluşu tehdit eden durumlardır. Normal bir kaygıyı bastırmaya gerek yoktur çünkü normal kaygı tehdit edici durumla doğru orantılıdır ve koruyucu bir mekanizma olarak rol oynar (Kararımak ve Gökmenoğlu 2020).

Kaygı bireyin performansını olumsuz yönde etkileyebilen psikolojik faktörlerden biridir. Yoğunluğu giderek artan değişik derecelerde olabilir (Gürhan 2016; Şahin 2019). Kaygı bozuklukları, normal olarak hissedilen kaygı duygusundan farklıdır ve tedavi edilmesi gerekir. Kaygı bozuklukları bireyin günlük yaşantısında

bir durumu/nesneyi olduğundan daha çok tehlikeli görme ve durumdan/nesneden normalden fazla endişelenmesi durumudur. Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı-5 (DSM-5)'te yaygın aksiyete bozukluğu, seçici mutizm, özgül fobi, toplumsal kaygı bozukluğu, panik bozukluğu, agarofobi, ayrılma kaygısı bozukluğu, maddenin/ilacın yol açtığı kaygı bozukluğu, başka bir sağlık durumuna bağlı kaygı bozukluğu, tanımlanmış diğer bir kaygı bozukluğu, tanımlanmamış kaygı bozukluğu gibi birçok kaygı bozukluğu belirtilmektedir. Kaygı bozuklarının etiolojisinde genetik, gelişimsel, çevresel ve psiko-sosyal etkenler rol oynayabilmektedir. Ailelerinde kaygı bozukluğu olan, nörotransmitterler eksikliği ya da dengesizliği olan, çocukluk yıllarından itibaren bastırılmış duygu, istek ve dürtülere sahip, benlik kavramı olumsuz ya da benlik saygısı azalmış kişilerde kaygı ve kaygı bozukluğu görülme ihtimali daha fazladır (Gürhan 2016; <https://www.psychiatry.org> 23 Mayıs 2021; Çetintulum Huyut 2019; Kafes 2021).

2.3.1. Durumluk ve Sürekli Kaygı

Spielberger kaygı durumunu, durumluk ve sürekli kaygı olmak üzere iki kısma ayırmaktadır. Durumluk ve sürekli kaygı arasında devamlı bir ilişki vardır. Sürekli kaygı düzeyinin artması, durumluk kaygı düzeyini de artırmaktadır. Durumluk kaygı düzeyinin artması ve süresinin uzaması da sürekli kaygı düzeyini artırmaktadır (Öner ve Le Compte 1985). Öner ve Le Compte (1985) durumluk kaygıyı kinetik enerjiye, sürekli kaygıyı da potansiyel enerjiye benzetmiştir. Kinetik enerji gibi durumluk kaygı da, belirli bir zaman diliminde ortaya çıkan olay ya da reaksiyondur. Sürekli kaygı ise potansiyel enerji gibi belirli bir tepki gösterme yatkınlığıdır (Öner ve Le Compte 1985).

Durumluk kaygı, kişinin çevresel tehlikelere bağlı bir stresten kaynaklanan, genellikle her bireyin yaşadığı geçici duruma verilen duygusal tepkidir. Genellikle mantıklı sebeplere bağlıdır ve başkaları tarafından nedeni anlaşılabilir. Durumluk kaygı inişli çıkışlı olabilmektedir. Bireyin stresi yoğun yaşadığı zamanlarda durumluk kaygı seviyesinde yükselme, stres kaybolduğunda durumluk kaygı seviyesinde düşme gerçekleşebilmektedir. Sürekli kaygı ise, doğrudan çevresel tehlikelere bağlı olmayan, stres yaratan durumun tehlikeli ya da tehdit edici olarak algılanması sonucu ortaya çıkan, stresin yoğunluğunun artması ve süreklilik kazanması olarak tanımlanır. Sürekli kaygı yaşamın stresli olarak algılanması ile ortaya çıkabilmektedir (Öner ve Le Compte 1985; Demirkaya ve Şüyün 2016; Öntürk ve ark. 2019).

2.3.2. Kaygı Belirtileri ve Bulguları

Kaygı esnasında var olan belirtiler kişiden kişiye değişiklik gösterebilmekte ve farklı düzeylerde yaşanabilmektedir (Karamustafalıoğlu ve Yumrukçal 2011; Gürhan 2016; Şahin 2019). Kaygı esnasında vücudumuz bir takım fizyolojik ve psikolojik tepkiler geliştirmektedir. Fizyolojik belirti ve bulgular sempatik sinir sisteminin aşırı aktivitesi ve kas geriliminin yoğunlaşmasını sonucu ortaya çıkar. Kaygıya bağlı olarak gastrointestinal sistemde; ağızda kuruluk, yutma güçlüğü, iştah kaybı veya çok yemek yeme, diyare, konstipasyon, solunum sisteminde; göğüste daralma hissi, nefes almada zorlanma ve solunum sayısında artma, kalp damar sisteminde; nabız ve kan basıncında artma, genitoüriner sistemde; sık sık idrara çıkma, idrar yaparken yanma, ereksiyon güçlüğü ve libido kaybı, kadınlar da; menstrüel bozukluklar ve amenore, merkezi sinir sisteminde; kulakta çınlama, bulanık görme, ellerde ve ayaklarda uyuşukluk ve baş dönmesi gibi belirtiler görülebilir. Ayrıca kaslarda gerginlik, göz bebeklerin büyümesi, aşırı terleme, yüzde solukluk ve kızarma meydana gelebilir. Heyecan, korku, öfke, tedirginlik, huzursuzluk, aniden çok kötü bir şey olacakmış hissi ve korkusu, uyku bozuklukları psikolojik belirti ve bulgulardır (Karamustafalıoğlu ve Yumrukçal 2011; Özakkaş 2014; Gürhan 2016; Başer Baykal 2017).

2.3.3. Kaygı Bozukluklarında Tedavi Yöntemleri

Kişi başa çıkamayacağı kadar yoğun stres altında kaldığında nedeni belli olmayan kaygı bozuklukları meydana gelebilir. Kaygı bozukluklarında aşırı düzeyde ya da sık yaşanan kaygı mevcuttur (Gürhan 2016; Şahin 2019). Kaygı bozukluklarının tedavisi ilaç tedavisi ve terapilerden oluşmaktadır. Farmakolojik tedavide anti-anksiyete ilaçları, antidepresanlar, betablokerler kullanılmaktadır. Kaygı Bozukluklarında pek çok terapi yaklaşımı kullanılabilir. Bunlardan bazıları: Psikodinamik Psikoterapi, Davranışçı Psikoterapi, Bilişsel Psikoterapi, Bilişsel Davranışçı Terapi, Varoluşçu Psikoterapi, Logoterapi, Şema Terapisi, Gestalt Terapi, Duygu Odaklı Terapi, Transaksiyonel Analiz Terapisi; İntegratif Psikoterapi'dir (Özakkaş 2014; Gürhan 2016; Başer Baykal 2017; Çıtak 2018; Şahin 2019).

2.3.4. E-Öğrenmeye Yönelik Tutum ile Kaygı Arasındaki İlişki

COVID-19 pandemisi nedeniyle birçok sektörün yanında eğitim sektöründe de değişimler meydana gelmiştir (Okan 2020; Telli-Yamamoto ve Altun 2020). Virüsün yayılımını kontrol altında tutmak ve toplum sağlığını korumak amacıyla Yüksek

Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından üniversitelerde eğitime geçici bir süre ara verilmesi kararlaştırılmış ve ardından eğitimin e-öğrenmeyle sürdürülmesi yönünde kararlar alınmıştır (Bozkurt, 2020; Can, 2020; <https://www.yok.gov.tr> 21 Ocak 2021; Karagöz ve ark. 2020). E-öğrenme yönteminde bilgi ve iletişim teknolojileri yardımı ile internet/intranet gibi yerel ve geniş alan ağları aracılığıyla öğretim etkinlikleri yürütülmektedir (Etlioğlu ve Tekin 2020; Gülbahar 2021).

Pandemi sürecinde öğrenciler e-öğrenmenin olumlu ve olumsuz yanlarını deneyimlemişlerdir (Al-Balas ve ark. 2020; Altuntaş Yılmaz 2020; Genç ve Gümrükçüoğlu 2020; Serçemeli ve Kurnaz 2020). Pandemi nedeniyle e-öğrenme sürecine geçiş oldukça hızlı, ani ve zorunlu olarak gerçekleşmiştir (Bozkurt 2020; Durak ve ark. 2020; Zan ve Zan 2020). Bu süreçte öğrencilerin uzaktan eğitimle gerçekleştirilen derslere ve sınavlara yönelik deneyimlerinin olmayışı, teknolojik olarak mağduriyet yaşayabilme durumları gibi nedenlerden dolayı uzaktan eğitime ilişkin kaygı yaşayabilecekleri belirtilmektedir (Durgun ve ark. 2021). Ayrıca bu sürecin uzun sürmesi öğrencilerin morallerinin bozulmasına, sınav ve derslerle ilgili isteklerinin azalmasına, derslerine ve sınavlarına odaklanma problemi yaşamalarına, post-travmatik stres bozukluğu ve kaygı yaşamalarına sebep olabilmektedir (Brooks ve ark. 2020; Kara 2020; Kürtüncü ve Kurt 2020; Öz Ceviz ve ark. 2020; Şen ve Kızılcıoğlu 2020). Unger ve Meiran (2020) lisans öğrencilerinin COVID-19 nedeniyle bir yarıyılı çevrimiçi olarak bitirmeye yönelik bir miktar kaygı duyduklarını belirtmiştir. Pandemi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunları inceleyen bir çalışmada öğrencilerin anksiyete, stres gibi duygu durumlardan dolayı dersleri takip etmede zorlandıkları saptanmıştır (Kürtüncü ve Kurt 2020). Sahu (2020) enfekte vakaların dünya çapında hızla artmasının öğrencilerin öğrenme ve psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkilere sebep olduğunu belirtmiştir. COVID-19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin incelendiği bir çalışmada ise erkek öğrencilerin, 30 yaş ve üzeri olan öğrencilerin, enstitü öğrencilerinin ve hazırlık sınıfı öğrencilerinin kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır (Öz Ceviz ve ark. 2020). Cao ve arkadaşları (2020), öğrencilerin ve yakınlarının enfekte olma ihtimalinin olmasının öğrencilerde stres ve akademik çalışmalarını erteleme gibi sorunlara yol açtığını tespit etmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşlerinin ve kaygı düzeylerinin incelendiği bir çalışmada ise öğrencilerin durumluluk ve süreklilik kaygı düzeylerinin orta

düzeyde olduğu saptanmış, öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik olumlu görüş düzeyi arttıkça kaygı düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir (Durgun ve ark. 2021).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3. 1. Araştırmanın Türü

Bu araştırma, tanımlayıcı olarak yapıldı.

3. 2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri

Araştırma Konya ilindeki Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nde 2020-2021 eğitim öğretim yılında uygulandı.

Yüksek Öğretim Kurumu'nun 14.12.2012 tarih ve 54412 sayılı yazısı gereğince açılan Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü 2013-2014 eğitim-öğretim döneminde eğitime başlamış ve iki dönem mezun vermiştir. Hemşirelik Fakültesi, 14.05.2018 tarihli Bakanlar Kurulu kararının 06.07.2018 tarihli ve 2018/12001 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanması ile kurulmuş ve Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü öğretim elemanları ve öğrencileri Hemşirelik Fakültesi'ne aktarılmıştır. 2020-2021 eğitim-öğretim yılı Hemşirelik Fakültesi Hemşirelik Bölümü'nde eğitim-öğretim 33 öğretim elemanı (3 profesör, 3 doçent, 11 doktor öğretim üyesi, 10 öğretim görevlisi, 6 araştırma görevlisi) ile sürdürülmektedir. Hemşirelik lisans eğitim süresi 4 yıldır. Hemşirelik lisans programından mezun olabilmek için toplam 240 AKTS (Avrupa Kredi Transfer Sistemi) ders alınması ve 4.00 üzerinden en az 2.00 ağırlıklı not ortalamasına sahip olunması gerekmektedir. Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Bölümü müfredatında zorunlu ve seçmeli dersler yer almaktadır. Hemşirelik öğrencileri temel tıp bilimleri dersleri, meslek dersleri, yabancı dil ve sosyal bilimler alanında dersler almaktadır. Öğrencilerin aldıkları temel tıp bilimleri dersleri (Anatomi) ve meslek dersleri (Hemşirelik Esasları, İç Hastalıkları Hemşireliği, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Halk Sağlığı Hemşireliği, Hemşirelikte Yönetim, Mesleki Uygulama, Hemşirelikte Öğretim) teorik ve uygulamalı olarak yürütülmektedir.

COVID-19 pandemisinin getirdiği son değişikliklere kadar fakülte bünyesinde eğitim-öğretim faaliyetleri yüz-yüze yürütülmekteydi. Dersler teorik olarak dersliklerde ve amfilerde, uygulamaları mesleki beceri laboratuvarlarında ve klinik alanlarda yapılmaktaydı. COVID-19 pandemisiyle beraber YÖK'ün aldığı karar doğrultusunda 23 Mart 2020 tarihinden itibaren Necmettin Erbakan Üniversitesi

Hemşirelik Fakültesi eğitim-öğretim faaliyetlerini Necmettin Erbakan Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi E-Öğrenme Portalı aracılığıyla yürütmektedir (<https://uzaktanegitim.erbakan.edu.tr>). E-öğrenme yöntemiyle, 2019-2020 bahar döneminin bir kısmı, 2020-2021 eğitim öğretim yılının tamamında ders yapılmıştır. Bu süreçte sadece 2021 yılının bahar döneminde intörn (4. Sınıf) öğrenciler mesleki uygulama dersi için klinik uygulamaya çıkmıştır. Diğer sınıftaki öğrenciler tüm derslerin teorik ve uygulama kısımlarını e-öğrenme ile tamamlamıştır.

E-Öğrenme Portalı'nın kullanıcısı olan eğitimciler ve öğrenciler kendilerine ait kullanıcı adı ve şifre ile sisteme giriş yapıp istedikleri işlemleri sistemin kendilerine verdikleri izinler dahilinde gerçekleştirmektedirler. Eğitimciler sanal sınıfta ders yapma, ders materyali yükleme, öğrencilerin sorularına ve mesajlarına cevap yazma, ders kayıtlarına bakma, ödev yükleme, sınav oluşturma vb. işlemler yapabilirken, öğrenciler de kendilerine tanımlanan derslere katılma ve ders materyallerine erişme, eğitimciler ve diğer öğrencilerle mesajlaşma, çevrimiçi yapılan sınavlara katılma vb. işlemleri yapabilmektedir. Dersler senkron ve asenkron işlenebilmekte öğrenciler işlenen derslerin video kayıtlarını tekrar asenkron olarak izleyebilmektedir. Öğrenciler senkron işlenen derslerde sorularını ders esnasında eğitimeye sorabilmektedir.

3. 3. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan tüm öğrenciler (N=604) oluşturdu.

3. 4. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örnekleme aşağıda verilen evrendeki birey sayısının bilindiği durumlarda örneklem büyüklüğünü hesaplama formülü ile belirlendi.

$$n = \frac{Nt^2pq}{d^2(N-1)+t^2pq} = \frac{604 \times 1,96^2 \times 0,5 \times 0,5}{0,05^2 \times (604-1) + 1,96^2 \times 0,5 \times 0,5} = 236$$

n=örnekleme alınacak birey sayısı,

N=evrendeki birey sayısı (604),

t=belirli bir serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değer (1,96) olarak alındı.

p=incelenen olayın görülüş sıklığı (0,5) olarak alındı.

q =incelenen olayın görülmeyiş sıklığı (0,5) olarak alındı.

d =olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen sapma (0,05) olarak alındı (Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu 2000).

Formüle göre hesaplandığında örnekleme alınacak öğrenci sayısının 236 olduğu belirlendi. Araştırma sırasında veri kayıplarının olabileceği göz önüne alınarak %20 fazlası hesaplanarak 313 öğrenci ile çalışma tamamlandı.

3. 4. 1. Araştırmaya Katılımcıların Dahil Edilme Kriterleri

Araştırma kapsamına;

- Çalışmaya katılmaya gönüllü olan,
- COVID-19 pandemi döneminde en az bir eğitim öğretim dönemini uzaktan eğitimle tamamlamış olan,
- Online haberleşme programından gönderilen ankete erişim sağlayan öğrenciler alındı.

3. 4. 2. Araştırmada Katılımcıları Dışlama Kriterleri

- Verilerin toplandığı tarihte en az bir eğitim öğretim dönemini e-öğrenme yöntemiyle tamamlamamış olan 1. sınıf öğrencileri araştırmaya dahil edilmedi.

3. 5. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında, “Öğrenci Bilgi Formu” (EK-A), “E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği” (EK-B), ve “Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği” (EK-C) kullanıldı.

3. 5. 1. Öğrenci Bilgi Formu (EK-A)

Öğrenci Bilgi Formu literatür taraması sonucu araştırmacılar tarafından oluşturuldu (Cao ve ark. 2020; Kürtüncü ve Kurt 2020; Serçemeli ve Kurnaz 2020; Altuntaş Yılmaz 2020). Form, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini içeren (yaş, cinsiyet, sınıf bilgisi, akademik ortalama, yerleşim yeri, sosyo-ekonomik durum, kronik hastalık varlığı, COVID 19 tanısı alma durumu, COVID 19 tanısı alan kişilerin yakınlık derecesi, COVID 19 nedeniyle karantina altına alınma durumu, COVID 19 nedeniyle karantinaya alınan kişilerin yakınlık derecesi, COVID 19 nedeniyle kaygı düzeyi) 12 soru ve uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik (uzaktan eğitime katılmak için kullanılan araç, uzaktan eğitimi takip etme imkanları, uzaktan eğitimle ilgili yaşanan sorunlar, uzaktan eğitimle hemşirelik derslerinin takip düzeyi ve desteklenme

materyalleri, uzaktan eğitimle işlenen meslek derslerin verimliliği hakkındaki görüşleri, e-öğrenme yöntemiyle ilgili kaygı düzeyi, mesleki uygulama dersleri için yüz yüze telafi programlarının yapılması hakkında düşünceleri) 7 sorudan oluşmaktadır.

3. 5. 2. E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği (EK-B)

Öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutum düzeylerini değerlendirmek amacıyla Roberts ve While tarafından 2010 yılında geliştirilmiş olan E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenilirliği ülkemizde Haznedar ve Baran tarafından 2012 yılında yapılmıştır. E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği 20 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Derecelendirme “Kesinlikle Katılmıyorum” (1), “Katılmıyorum” (2), “İki Aradayım” (3), “Katılıyorum” (4) ve “Kesinlikle Katılıyorum” (5) şeklindedir. Ölçek tek faktörlü ya da iki faktörlü olarak kullanılabilir. Birinci faktör e-öğrenmeye yakınlık (1, 5, 6, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 20. maddeler) ikinci faktör ise e-öğrenmeden kaçış (2, 3 ,4, 8, 10, 11, 13, 14, 18, 19. maddeler) olarak isimlendirilmiştir. E-öğrenmeden kaçış maddelerinin ters madde olarak kodlanması gerekmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan 100'dür. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması öğrenciler tarafından e- öğrenmeye yönelik tutumlarının pozitif yönde algılandığını ifade etmektedir. Ölçeğin toplam Chronbach Alpha değeri 0.93 bulunmuştur (Haznedar ve Baran 2012). Bu çalışmada Cronbach's alfa değeri 0,94 olarak belirlenmiştir. (Tablo 3.1).

Tablo 3. 1. E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği'ne İlişkin Tanımlayıcı Özellikler

	Min.	Mak.	$\bar{X} \pm SS$	Cronbach's Alfa
E-Öğrenmeye Yakınlık	10,00	50,00	22,66±8,26	0,92
E-Öğrenmeden Kaçış	10,00	50,00	24,66±8,70	0,88
E-Öğrenmeye Yönelik Tutum	20,00	98,00	47,25±12,61	0,94

3. 5. 3. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği (EK-C)

Ölçek bireylerin anksiyete durumlarını değerlendirmek amacıyla Spielberg ve arkadaşları tarafından 1970 yılında geliştirilmiştir. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği (DKÖ-SKÖ) uyarlanarak geçerlilik ve güvenilirliği ülkemizde Öner ve Le Compte tarafından 1983 yılında yapılmıştır. Ölçek, Durumluk Kaygı Ölçeği (DKÖ- 20 madde)

ve Sürekli Kaygı Ölçeği (SKÖ- 20 madde) olmak üzere iki ayrı alt ölçekten (toplam 40 madde) oluşmaktadır. Durumluk Kaygı Envanteri (DKÖ), bireyin belirli bir anda ve belirli koşullarda kendisini nasıl hissettiğini ve Sürekli Kaygı Envanteri (SKÖ)'de, bireyin kendisini genellikle nasıl hissettiğini değerlendirir. DKÖ'nde her bir madde "hiç", "biraz", "çok", "tamamiyle" şeklinde, SKÖ'nde ise "hemen hiçbir zaman", "bazen", "çok zaman", "hemen her zaman" şeklinde 4 seçenekli olarak puanlanmaktadır. Ölçeklerde doğrudan ya da tersine dönmüş iki tür ifade bulunmaktadır. DKÖ'de 10 tane (1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19 ve 20. maddeler), SKÖ'de ise 7 tane (21, 26, 27, 30, 33, 36 ve 39. maddeler) tersine çevrilmiş ifade bulunmaktadır. Ölçeklerden elde edilen toplam puan değerleri 20 ile 80 arasında değişmektedir. Ölçeklerde alınan yüksek puanlar yüksek, düşük puanlar düşük anksiyete seviyesini belirtmektedir. Uygulamalarda saptanan ortalama puan seviyesi 36 ile 41 arasında değişmektedir (Öner ve Le Compte, 1985). Sürekli kaygı ölçeğinin güvenilirliği için bulunan değerler 0,83-0,87 arasında olup, Durumluk Kaygı Ölçeği için 0,94-0,96 arasındadır. Çalışmamızda ise Durumluk Kaygı Cronbach's alfa değeri 0,94 ve Sürekli Kaygı Cronbach's alfa değeri 0,89 olarak bulunmuştur (Tablo 3.2).

Tablo 3. 2. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'ne İlişkin Tanımlayıcı Özellikler

	Min.	Mak.	$\bar{X} \pm SS$	Cronbach's Alfa
Durumluk Kaygı Ölçeği	20,00	79,00	46,93±12,98	0,94
Sürekli Kaygı Ölçeği	20,00	76,00	48,08±9,68	0,89

3. 6. Araştırmanın Uygulanması

Araştırmanın verileri toplanmadan önce soruların anlaşılabilirliğini değerlendirmek amacıyla örnekleme dahil edilmeyen on sekiz birinci sınıf öğrencisi ile ön uygulama yapıldı. Oluşturulan anket formunun (Google anket) linki araştırmacı tarafından öğrencilere online haberleşme programından (WhatsApp) gönderildi. Öğrencilerden gelen geri bildirimler doğrultusunda anketin tam ekran olarak görünmesi için düzenlemeler yapılarak son hali verildi.

Araştırmanın verileri 01 Kasım- 31 Aralık 2020 tarihleri arasında araştırmaya alınma kriterlerine uyan öğrencilerden toplandı. Öğrencilere kendi aralarında haberleşmek için kullandıkları kapalı bir online haberleşme programından (WhatsApp) ulaşıldı ve çalışmanın anket linki paylaşıldı. Hazırlanan online anket formunun ilk sayfasında çalışmanın amacı, çalışmaya katılmanın gönüllülük esasına dayandığı ve tüm kişisel verilerin gizli tutulacağı yönünde açıklamaların olduğu bilgilendirilmiş onam formu yer aldı. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerin onayı alındıktan sonra veri toplama formuna devam edilmesi sağlandı. Anketin elektronik ortamda doldurulması yaklaşık olarak 15 dakikalık sürede tamamlandı. Anket formunu her öğrencinin sadece bir kez doldurması sağlandı.

3.7. Araştırmanın Değişkenleri

Bağımlı değişkenler

- “Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği”nden alınan toplam puan çalışmanın bağımlı değişkenidir.

Bağımsız değişkenler

- “E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği” nden alınan toplam puan,
- Hemşirelik öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri (*yaş, cinsiyet, sınıf bilgisi, mezun olduğu okul, akademik ortalama, yerleşim yeri, sosyo-ekonomik durum, kronik hastalık varlığı, COVID 19 tanısı alma durumu*)
- Hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim yöntemine yönelik uygulama ve düşünceleri (*uzaktan eğitime katılmak için kullanılan araç, uzaktan eğitimi takip etme imkanları, uzaktan eğitimle ilgili yaşanan sorunlar, uzaktan eğitimle hemşirelik derslerinin takip düzeyi ve desteklenme materyalleri, uzaktan eğitimle işlenen meslek derslerin verimliliği hakkındaki görüşleri, mesleki uygulama dersleri için yüz yüze telafi programlarının yapılması hakkında düşünceleri*) çalışmanın bağımsız değişkenleridir.

3.8. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın uygulanabilmesi için;

- Etik kurul başvurusundan önce elektronik ortamda başvuru yapılarak Sağlık Bakanlığı COVID-19 Bilimsel Araştırma Değerlendirme Komisyonu’ndan çalışma-izni (**EK- D**),

- Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu 07.10.2020 tarih ve 2020/2 sayılı yazılı etik kurul onayı (**EK- E**),
- Araştırmanın yapıldığı Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nden 21.10.2020 tarih ve 18689117-200-E. 70606 sayılı yazılı kurum izni (**EK- F**),
- “E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği”ni kullanmak için e-posta yoluyla iletişim kurularak Bahar BARAN’dan gerekli kullanım izni (**EK- G**),
- “Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği”ni kullanmak için e-posta yoluyla iletişim kurularak YÖRET Vakfı’ndan gerekli kullanım izni (**EK- H**) alınmıştır.
- Ayrıca araştırmaya katılan öğrenciler araştırma öncesi araştırmanın amacı ve araştırmaya katılımın gönüllülük ilkesi doğrultusunda olduğu, istedikleri zaman araştırmadan ayrılacakları, toplanan verilerin sadece bilimsel amaçla kullanılacağı konusunda bilgilendirildi ve Bilgilendirilmiş Onam Formu (**EK-I**) kullanılarak elektronik ortamda onamları alındı.

3. 9. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırmaya hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin dahil edilmemiş olması,
- Verilerin sadece bir hemşirelik fakültesinde öğrenim gören öğrencilerden elde edilmiş olması,
- Öğrencilerin e-öğrenme yöntemine erişme olanaklarının farklılık göstermesi,
- Anketin cevaplanması sırasında öğrencilerin online olarak etkileşime geçebilme ihtimalinin olması bu araştırmada sınırlılık olarak kabul edildi.

3. 10. Verilerin İstatistiksel Değerlendirmesi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 programı kullanılarak analiz edildi. Tanımlayıcı verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanıldı. Normal dağılıma uygunluk Shapiro Wilk testi ile kontrol edildi. Ölçeklere ilişkin güvenilirlikler Cronbach Alpha ile incelendi. Verilerin analizinde normal dağılım varsayımının sağlandığı durumlarda niceliksel verilerin karşılaştırılması için iki grup ortalaması için bağımsız örneklem t testi; ikiden fazla grup ortalamasının karşılaştırması için Anova (F) testi ile yapıldı. Ayrıca sürekli değişkenler arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Analizi ile incelendi. Bireyin kaygı düzeyinde meydana gelen değişimin bireyin e-öğrenmeye yönelik tutum ve sosyodemografik (cinsiyet ve sosyoekonomik durum)

özelliklerine etkisi regresyon analizi ile açıklandı. Anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirildi.

4. BULGULAR

Bu bölümde COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile gerçekleştirilen çalışmanın bulguları beş başlık altında sunulmuştur;

1. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin bulgular,
2. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puan dağılımına ilişkin bulgular,
3. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan dağılımına ilişkin bulgular,
4. Öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik bulgular,
5. Öğrencilerin kaygı düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin bulgular.

4.1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 4.1.'de öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyodemografik özellikleri incelendiğinde öğrencilerin yaş ortalamasının $20,66 \pm 1,72$ olduğu, %84'ünün kadın olduğu, %42,5'inin ikinci sınıfta olduğu, %53,7'sinin il merkezinde yaşadığı, %85,9'unun orta düzeyde sosyoekonomik durumunun orta düzeyde olduğu, %4,8'nin kronik hastalığa sahip olduğu, %56,5'inin kendisi yada yakın çevresindeki kişilerin COVID-19 tanısı aldığı, %35,1'inin birinci derece akrabalarının COVID-19 tanısı aldığı, %61,7'sinin kendisi ya da yakın çevresindeki kişilerin karantinaya alındığı, %38,3'ünün birinci derece akrabalarının karantinaya alındığı, %37,1'inin COVID-19 süreci ile ilgili orta derecede kaygı duyduğu ve öğrencilerin not ortalamasının $2,91 \pm 0,31$ olduğu belirlendi (Tablo 4.1.).

Tablo 4.2.'de öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik özellikleri yer aldı. Araştırmaya katılan öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik özellikleri incelendiğinde; öğrencilerin %36,1'inin e-öğrenmeye ulaşma imkanlarının ne yeterli ne yetersiz olduğu, %68,4'ünün e-öğrenme için kendi akıllı telefonunu kullandığı, %40,6'sının tüm dersleri takip ettiği, %37,1'inin dersleri orta derecede verimli bulduğu, %72,5'inin dersleri anlamakta sorun yaşadığı, %39,6'sının e-öğrenmeye ilişkin oldukça kaygı duyduğu, %81,2'sinin klinik uygulama dersleri için telafi istediği saptandı (Tablo 4.2.).

Tablo 4.1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımı (n: 313)

Özellikler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	263	84,0
Erkek	50	16,0
Sınıf		
İkinci sınıf	136	43,2
Üçüncü sınıf	82	26,8
Dördüncü sınıf	95	30,0
Yerleşim Yeri		
İl	168	53,9
İlçe	102	32,5
Köy-kasaba	43	13,6
Sosyoekonomik Durum		
Çok düşük	3	1,0
Düşük	26	8,3
Orta	269	85,9
Yüksek	15	4,8
Kronik Hastalık Varlığı*		
Var	15	4,8
Yok	298	95,2
COVID-19 Tanısı Alma Durumu		
Evet	177	56,5
Hayır	136	43,5
COVID-19 Tanısı Alan Kişiler**		
Aile içinde	45	14,4
Uzak çevrede	91	29,1
Birince derece akrabalarda	110	35,1
Karantinaya Alınma Durumu		
Evet	193	61,7
Hayır	120	38,3
Karantinaya Alınan Kişiler**		
Aile içinde	56	17,9
Uzak çevrede	106	33,9
Birinci derece akrabalarda	120	38,3
COVID-19'a Bağlı Kaygılanma Durumu		
Hiç kaygılanmıyorum	9	2,9
Az kaygılanıyorum	32	10,2
Orta derecede kaygılanıyorum	116	37,1
Kaygılanıyorum	98	31,3
Oldukça kaygılanıyorum	58	18,5
Yaş	(ort±ss20,66±1,72)	
Not Ortalaması	(ort±ss2,91±0,31)	

*Kronik Hastalıklar: Akdeniz Anemisi: 1 kişi, Astım: 1 kişi, Astım Bronşit:1 kişi, Bronşit:2 kişi, Demir Eksikliği Anemisi: 1 kişi, FMF (Ailevi Akdeniz Ateşi): 2 kişi, Graves: 1 kişi, Hepatit B Taşıyıcılığı: 2 kişi, Migren: 2 kişi, DM (Diyabetes Mellitus): 2 kişi, Otitis Media: 1 kişi

**Birden fazla cevap verilmiştir.

Tablo 4. 2. Öğrencilerin E-Öğrenmeye Yönelik Özelliklerinin Dağılımı (n: 313)

Özellikler	n	%
E-Öğrenmeye Ulaşma İmkânı		
Çok yetersiz	18	5,8
Yetersiz	61	19,5
Ne yeterli ne yetersiz	113	36,1
Yeterli	103	32,9
Çok yeterli	18	5,8
E-Öğrenme İçin Kullanılan Araçlar*		
Kendi bilgisayarım	155	49,5
Kendi akıllı telefonum	214	68,4
Kendi tabletim	9	2,9
Bir başkasının bilgisayarı	42	13,4
Bir başkasının akıllı telefonu/ tableti	9	2,9
Dersleri Takip Etme Durumu		
Hiç takip etmedim / Az takip ettim	17	5,4
Orta derecede takip ettim	65	20,8
Çoğunu takip ettim	104	33,2
Tüm dersleri takip ettim	127	40,6
Dersleri Verimli Bulma Durumu		
Verimli bulmuyorum	70	22,4
Az verimli buluyorum	85	27,2
Orta derecede verimli buluyorum	116	37,1
Verimli buluyorum	33	10,5
Oldukça verimli buluyorum	9	2,9
E-Öğrenme ile İlgili Yaşanılan Sorunlar*		
İnternet kaynaklı	152	48,6
Dersleri dinlemekte ve derslerime odaklanmakta zorlanma	162	51,8
Ders sırasında görüntü ve ses problemi	200	62,9
Hocalar ile yeterli iletişim sağlayamama	82	26,2
Ders süresinin kısa olması	57	18,2
Derslerin anlaşılmaması	227	72,5
Dersleri takip edebilecek teknolojik araç olmaması	36	11,5
Derslerin daha çok zaman alması	73	23,3
Ödev yükünün artması	150	47,9
Diğer**	16	5,1
E-Öğrenmeye İlişkin Kaygı Durumu		
Hiç kaygılanmıyorum	6	1,9
Az kaygılanıyorum	27	8,6
Orta derecede kaygılanıyorum	62	19,8
Kaygılanıyorum	94	30
Oldukça kaygılanıyorum	124	39,6
Klinik Uygulama Derslerinde Telafi		
Evet	254	81,2
Hayır	13	4,2
Kararsızım	46	14,7

*Birden fazla cevap verilmiştir.

** Ev ortamından kaynaklı sorunlar, derse girilen cihaz kaynaklı problemler, e-öğrenme ile işlenen dersleri çabuk unutmama

4.2. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puan Dağılımına İlişkin Bulgular

Bu bölümde hemşirelik öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği'nin toplam ve alt boyut puan ortalamalarına ilişkin bulgular yer aldı (Tablo 4.3., Tablo 4.4).

Hemşirelik öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği'nin toplam ve alt boyut puan ortalamalarına ilişkin bulgular Tablo 4.3.'de verildi.

Öğrencilerin **cinsiyetine göre** E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, toplam puan ile iki alt boyut puan ortalamaları arasında (e-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış) anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlendi ($p<0,05$). Kadın öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutum puanları, e-öğrenmeye yakınlık puanları ve e-öğrenmeden kaçış puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bulundu (Tablo 4.3.).

Öğrencilerin **sosyoekonomik durumuna göre** E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, toplam puan ile iki alt boyut puan ortalamaları arasında (e-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış) anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edildi ($p<0,05$). Sosyoekonomik durumu orta ve yüksek olan öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutum puanları, e-öğrenmeye yakınlık puanları ve e-öğrenmeden kaçış puanlarının sosyoekonomik durumu düşük olanlardan daha yüksek olduğu saptandı (Tablo 4.3.).

Öğrencilerin **COVID-19'a bağlı kaygılanma durumuna göre** E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, toplam puan ile iki alt boyut puan ortalamaları arasında (e-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış) anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği saptandı ($p<0,05$). Kaygı seviyesini az kaygılanıyorum ve hiç kaygılanmıyorum olarak belirten öğrencilerin ölçek ve alt boyutlarından aldığı puanların, kaygı seviyesini orta ve üzeri olarak belirten öğrencilerin puanlarından daha düşük olduğu belirlendi (Tablo 4.3.).

Öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıfına, ikamet edilen yerleşim yerine, kronik hastalık varlığına, COVID-19 tanısı alma durumuna, karantinaya alınma durumuna göre E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puanları incelendiğinde, toplam puan ile iki

alt boyut puan ortalamaları arasında (e-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış) anlamlı düzeyde farklılık göstermediği tespit edildi ($p > 0,05$, Tablo 4.3.).

Tablo 4.3. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Özellikler	E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Toplam $\bar{X} \pm SS$	E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Alt Boyutlar	
		E-Öğrenmeye Yakınlık $\bar{X} \pm SS$	E-Öğrenmeden Kaçış $\bar{X} \pm SS$
Cinsiyet			
Kadın	48,25±16,30	23,21±8,30	25,16±8,75
Erkek	41,98±14,79	19,85±7,53	22,04±7,97
t	2,663	2,339	2,529
p	0,008	0,020	0,012
Sınıf			
İkinci sınıf	48,45±15,35	22,94±7,78	25,48±8,23
Üçüncü sınıf	46,71±16,24	22,31±8,42	24,60±8,58
Dördüncü sınıf	46,00±16,21	22,56±8,45	23,54±9,38
F	0,699	0,154	1,400
p	0,498	0,857	0,248
Yerleşim Yeri			
İl	46,67±16,43	22,54±8,62	24,24±8,60
İlçe	49,59±16,78	23,65±8,16	26,03±9,28
Kasaba-köy	43,98±13,31	20,79±6,72	23,05±7,28
F	2,060	1,871	2,220
p	0,129	0,156	0,110
Sosyoekonomik Durum			
Düşük	39,34±12,49	18,62±6,30	20,52±6,85
Orta	47,70±15,35	22,89±7,87	24,89±8,22
Yüksek	54,53±29,07	26,40±14,39	28,53±16,61
F	5,198	5,249	4,997
p	0,006	0,006	0,007
Kronik Hastalık Varlığı			
Var	47,93±20,03	23,06±10,42	24,60±10,74
Yok	47,21±16,04	22,64±8,16	24,66±8,60
t	0,167	0,193	0,249
p	0,867	0,847	0,979
COVID-19 Tanısı Alma Durumu			
Evet	47,17±16,47	22,67±8,57	24,61±8,62
Hayır	47,35±15,94	22,65±7,87	24,72±8,82
t	-0,092	0,019	-0,111
p	0,927	0,985	0,912
Karantinaya Alınma Durumu			
Evet	47,45±16,50	22,93±8,52	24,66±8,67
Hayır	46,93±15,79	22,22±7,83	24,66±8,77
t	0,279	-0,509	0,00
p	0,781	0,459	0,999
COVID-19'a Bağlı Kaygılanma Durumu			
Hiç kaygılanmıyorum / Az kaygılanıyorum	39,12±13,84	18,61±7,16	20,76±7,65
Orta derecede kaygılanıyorum	48,25±15,09	22,78±7,50	25,53±8,42
Kaygılanıyorum	49,15±14,81	23,67±7,76	25,48±7,75
Oldukça kaygılanıyorum	47,78±20,38	23,60±10,34	24,28±10,67
F	4,179	4,159	3,559
p	0,006	0,007	0,015

t: Bağımsız örneklem t testi; F: Tek yönlü varyans analizi

Hemşirelik öğrencilerin e-öğrenmeye ilişkin özelliklerine göre E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği'nin toplam ve alt boyut puan ortalamalarına ilişkin bulgular Tablo 4.4.'de verildi.

Öğrencilerin **e-öğrenmeye ulaşma imkân durumuna göre** E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, toplam puan ile iki alt boyut puan ortalamaları arasında (e-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış) anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlendi ($p<0,05$). E-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış ve e-öğrenmeye yönelik tutum puanları için e-öğrenmeye ulaşma imkânı çok yetersiz ve yetersiz olan öğrencilerin puanları ne yeterli ne yetersiz olanlardan ve yeterli, çok yeterli olanlardan daha düşük olduğu saptandı (Tablo 4.4.).

Öğrencilerin **dersleri takip durumuna göre** E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, toplam puan ile iki alt boyut puan ortalamaları arasında (e-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış) anlamlı düzeyde farklılık saptandı ($p<0,05$). E-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış ve e-öğrenmeye yönelik tutum puanları için takip durumunu az takip ettim ve hiç takip etmedim olarak belirten öğrenciler ile çoğunu takip eden ve tüm dersleri takip eden öğrencilerden daha düşük; orta derecede takip eden öğrencilerin puanları, çoğunu takip eden ve tüm dersleri takip eden öğrencilerden daha düşük olduğu tespit edildi (Tablo 4.4.).

Öğrencilerin **dersleri verimli bulma durumuna göre** E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, toplam puan ile iki alt boyut puan ortalamaları arasında (e-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış) anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlendi ($p<0,05$). E-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış ve e-öğrenmeye yönelik tutum puanları için dersleri verimli bulmayan ve az verimli bulan öğrencilerin, orta derecede verimli bulan, verimli bulan ve oldukça verimli bulan öğrencilere göre puanlarının daha düşük olduğu tespit edildi. Dersleri az verimli bulan öğrencilerin puanları dersleri, orta derecede verimli bulan, verimli bulan ve oldukça verimli bulan öğrencilere göre puanlarının daha düşük olduğu tespit edildi. Dersleri orta derecede verimli bulanların puanları da dersleri verimli bulanlardan daha düşük bulundu. Ayrıca orta derecede verimli bulanların da verimli bulanlardan ve oldukça verimli bulanlardan puanlarının daha düşük olduğu saptandı (Tablo 4.4.).

Öğrencilerin **e-öğrenmeye ilişkin kaygı durumuna** göre E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, toplam puan ile iki alt boyut puan ortalamalarının (e-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış) anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği saptandı ($p<0,05$). E-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış ve e-öğrenmeye yönelik tutum puanları için e-öğrenmeye ilişkin kaygı durumunu az kaygılanıyorum ve hiç kaygılanmıyorum olarak belirten öğrencilerin, orta derecede kaygı duyduğunu ve oldukça kaygı duyduğunu belirten öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlendi. Ayrıca kaygılandığını ifade eden öğrencilerin puanları oldukça kaygılanan öğrencilerden daha yüksek olduğu saptandı (Tablo 4.4.).

Öğrencilerin **linik uygulama derslerinde telafi düşüncesine göre** E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, toplam puan ile iki alt boyut puan ortalamaları arasında (e-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış) anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği saptandı ($p<0,05$). E-öğrenmeye yakınlık, e-öğrenmeden kaçış ve e-öğrenmeye yönelik tutum puanları için telafi olmasını isteyen öğrencilerin puanları kararsız olan öğrencilerden daha düşük olduğu belirlendi (Tablo 4.4.).

Tablo 4. 4. Öğrencilerin E-Öğrenmeye İlişkin Özelliklerine Göre E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Özellikler	E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Toplam $\bar{X}\pm SS$	E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Alt Boyutlar	
		E-Öğrenmeye Yakınlık $\bar{X}\pm SS$	E-Öğrenmeden Kaçış $\bar{X}\pm SS$
E-Öğrenmeye Ulaşma İmkânı			
Çok yetersiz	35,22±17,48	17,06±9,59	18,11±8,96
Yetersiz	38,43±11,32	18,44±5,80	19,85±6,24
Ne yeterli ne yetersiz	48,13±14,37	23,18±7,42	25,08±7,80
Yeterli	52,22±16,94	24,69±8,56	27,60±9,03
Çok yeterli	55,17±18,15	27,78±9,38	28,00±9,27
F	12,074	10,598	12,495
P	0,000	0,0000	0,000
	1,2 <3,4,5		
Dersleri Takip Etme Durumu			
Hiç takip etmedim / Az takip ettim	33,24±10,81	15,65±5,29	17,41±6,13
Orta derecede takip ettim	40,95±15,84	19,40±7,73	21,66±8,95
Çoğunu takip ettim	49,04±15,59	23,73±8,35	25,26±8,10
Tüm dersleri takip ettim	50,88±15,72	24,40±7,87	26,67±8,48
F	11,016	10,862	9,685
P	0,000	0,000	0,000
Dersleri Verimli Bulma Durumu			
Verimli bulmuyorum	31,91±9,20	15,30±4,40	16,36±5,45
Az verimli buluyorum	40,41±9,98	19,01±4,94	21,36±4,94
Orta derecede verimli buluyorum	53,28±11,46	25,61±6,02	27,82±6,25
Verimli buluyorum/ Oldukça verimli buluyorum	70,00±13,88	34,19±7,36	36,43±7,45
F	118,023	110,090	104,818
P	0,000	0,000	0,000
E-Öğrenmeye İlişkin Kaygı Durumu			
Hiç kaygılanmıyorum / Az kaygılanıyorum	65,70±19,06	31,42±10,14	34,64±9,99
Orta derecede kaygılanıyorum	56,87±12,56	27,15±6,66	30,02±6,67
Kaygılanıyorum	49,52±11,50	23,68±6,33	25,91±6,04
Oldukça kaygılanıyorum	35,81±10,96	17,32±5,81	18,37±5,83
F	64,529	49,764	69,525
P	0,000	0,000	0,000
Klinik Uygulama Derslerinde Telafi			
Evet	45,65±14,30	21,89±7,27	23,80±7,83
Hayır	50,38±20,11	24,23±11,54	26,62±9,79
Kararsızım	55,20±21,99	26,50±11,00	28,85±11,45
F	4,182	3,840	4,404
P	0,035	0,034	0,046

F: Tek yönlü varyans analizi

4.3. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği Puan Dağılımına İlişkin Bulgular

Bu bölümde hemşirelik öğrencilerin sosyodemografik ve e-öğrenmeye ilişkin özelliklerine göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin puan ortalamalarına ilişkin bulgular yer aldı (Tablo 4.5., Tablo 4.6.).

Hemşirelik öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin puan ortalamalarına ilişkin bulgular Tablo 4.5.'de verildi.

Öğrencilerin **cinsiyetine göre** Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, SKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlendi ($p<0,05$). Kadın öğrencilerin süreklilik kaygı puanlarının daha yüksek olduğu tespit edildi. Öğrencilerin cinsiyetine göre DKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ($p>0,05$) bulundu (Tablo 4.5.).

Öğrencilerin **sınıfına göre** Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, SKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlendi ($p<0,05$). İkinci sınıfta olan öğrencilerin sürekli kaygı puanlarının daha yüksek olduğu saptandı. Öğrencilerin sınıfına göre DKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edildi (Tablo 4.5.).

Öğrencilerin **yerleşim yerine göre** Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, DKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlendi ($p<0,05$). Köy ve kasabada yaşayan öğrencilerin DKÖ puanlarının daha yüksek olduğu bulundu. Öğrencilerin yerleşim yerine göre SKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ($p>0,05$) saptandı (Tablo 4.5.).

Öğrencilerin **sosyoekonomik durumuna göre** Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, DKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulundu ($p<0,05$). Sosyoekonomik durumu düşük olan öğrencilerin DKÖ puanlarının daha yüksek olduğu tespit edildi. Öğrencilerin sosyoekonomik durumuna göre SKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ($p>0,05$) saptandı (Tablo 4.5.).

Öğrencilerin **COVID-19'a bağlı kaygılanma durumuna göre** Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, DKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edildi ($p<0,05$). Kaygı seviyesini az kaygılanıyorum ve hiç kaygılanmıyorum olarak belirten öğrencilerin puanları orta derecede kaygı

duyanlara göre daha yüksek olarak bulundu. Öğrencilerin COVID-19 kaygı durumuna göre SKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ($p>0,05$) saptandı (Tablo 4.5.).

Öğrencilerin kronik hastalık varlığına, COVID-19 tanısı alma durumuna, karantinaya alınma durumuna göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde puanların anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulundu ($p >0,05$, Tablo 4.5.).

Tablo 4. 5. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Özellikler	Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği	
	Durumluk Kaygı $\bar{X}\pm SS$	Sürekli Kaygı $\bar{X}\pm SS$
Cinsiyet		
Kadın	47,27±13,06	48,74±9,59
Erkek	45,10±12,53	44,54±9,45
t	1,086	2,852
p	0,278	0,005
Sınıf		
İkinci sınıf	47,32±13,10	48,98±9,72
Üçüncü sınıf	46,08±13,89	45,46±9,59
Dördüncü sınıf	47,08±12,07	49,0±9,37
F	0,242	4,135
p	0,786	0,017
Yerleşim Yeri		
İl	47,15±13,10	48,27±10,10
İlçe	44,90±12,84	46,78±9,44
Kasaba-köy	50,83±12,12	50,37±8,12
F	3,264	2,171
p	0,040	0,116
Sosyoekonomik Durum		
Düşük	53,55±13,95	51,27±9,19
Orta	46,68±12,77	47,72±9,81
Yüksek	38,53±11,35	48,26±7,15
F	7,239	1,779
p	0,001	0,171
Kronik Hastalık Varlığı		
Var	45,26±14,72	45,00±12,52
Yok	47,01±12,91	48,23±9,51
t	-0,507	-1,263
p	0,613	0,207
COVID-19 Tanısı Alma Durumu		
Evet	46,59±13,24	48,37±10,26
Hayır	47,35±12,67	47,68±8,88
t	-0,509	0,629
p	0,611	0,530
Karantinaya Alınma Durumu		
Evet	46,62±13,14	47,94±10,06
Hayır	47,41±12,77	48,28±9,05
t	-0,509	-0,526
p	0,611	0,599
COVID-19'a Bağlı Kaygılanma Durumu		
Hiç kaygılanmıyorum/Az kaygılanıyorum	51,59±14,22	48,29±11,63
Orta derecede kaygılanıyorum	44,21±12,20	46,40±9,10
Kaygılanıyorum	47,51±11,29	48,24±7,7
Oldukça kaygılanıyorum	48,09±15,17	51,00±11,53
F	3,518	2,501
p	0,017	0,063

t: Bağımsız örneklem t testi

F: Tek yönlü varyans analizi

Hemşirelik öğrencilerin e-öğrenmeye ilişkin özelliklerine göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği'nin puan ortalamalarına ilişkin bulgular Tablo 4.6.'da verildi.

Öğrencilerin **e-öğrenmeye ulaşma imkân durumuna göre** Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, DKÖ ve SKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulundu ($p<0,05$). Hem sürekli hem de durumluk kaygı puanları için e-öğrenmeyi takip edebilecek imkânı yetersiz olan öğrencilerin kaygı puanları ne yeterli ne yetersiz olanlardan ve yeterli olanlardan daha yüksek olduğu tespit edildi (Tablo 4.6.).

Öğrencilerin **dersleri takip durumuna göre** Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, DKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği saptandı ($p<0,05$). Takip durumunu az takip ettim ve hiç takip etmedim olarak belirten öğrenciler ile orta derecede takip eden öğrencilerin kaygı puanları çoğunu takip edenlerden ve tüm dersleri takip edenlerden daha yüksek olduğu belirlendi. Öğrencilerin dersleri takip durumuna göre SKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ($p>0,05$) saptandı (Tablo 4.6.).

Öğrencilerin **dersleri verimli bulma durumuna göre** Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, DKÖ ve SKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edildi ($p<0,05$). Hem sürekli hem de durumlu kaygı puanları için dersleri verimli bulmadığını belirten öğrencilerin, orta derecede verimli bulunduğunu belirten, verimli ve oldukça verimli bulunduğunu belirten öğrencilere göre kaygı puanlarının daha yüksek olduğu saptandı. Ayrıca az verimli bulanların da verimli ve oldukça verimli bulanlardan puanlarının daha yüksek olduğu belirlendi (Tablo 4.6.).

Öğrencilerin **e-öğrenmeye ilişkin kaygı durumuna göre** Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, DKÖ ve SKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulundu ($p<0,05$). Hem sürekli hem de durumlu kaygı puanları için e-öğrenmeye ilişkin kaygı durumunu az kaygılanıyorum ve hiç kaygılanmıyorum olarak belirten öğrencilerin, kaygılanan öğrencilerden, oldukça kaygı duyan öğrencilerden daha düşük olduğu saptandı.

Ayrıca kaygı duyanların puanlarının da oldukça kaygı duyanlardan daha düşük olduğu tespit edildi (Tablo 4.6.).

Öğrencilerin klinik uygulama derslerinde telafi düşüncesine göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde DKÖ ve SKÖ puanların anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ($p > 0,05$) bulundu (Tablo 4.6.).

Tablo 4. 6. Öğrencilerin E-Öğrenmeye İlişkin Özelliklerine Göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Özellikler	Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği	
	Durumluk Kaygı $\bar{X}\pm SS$	Sürekli Kaygı $\bar{X}\pm SS$
E-Öğrenmeye Ulaşma İmkânı		
Çok yetersiz	49,83±16,27	50,22±9,63
Yetersiz	54,79±12,99	52,61±9,80
Ne yeterli ne yetersiz	45,95±12,06	46,96±9,84
Yeterli	42,63±11,11	45,99±8,17
Çok yeterli	48,11±13,53	49,56±11,49
F	9,836	5,552
P	0,000	0,000
Dersleri Takip Etme Durumu		
Hiç takip etmedim / Az takip ettim	53,12±15,24	50,94±11,33
Orta derecede takip ettim	50,03±13,57	48,85±9,82
Çoğunu takip ettim	45,08±12,60	47,47±9,06
Tüm dersleri takip ettim	46,02±12,28	47,80±9,88
F	3,520	0,804
P	0,015	0,493
Dersleri Verimli Bulma Durumu		
Verimli bulmuyorum	53,43±13,28	51,10±9,70
Az verimli buluyorum	48,40±13,15	47,93±10,36
Orta derecede verimli buluyorum	44,44±11,51	46,90±9,27
Verimli buluyorum/ Oldukça verimli buluyorum	39,98±10,75	46,60±8,43
F	12,995	3,258
P	0,000	0,022
E-Öğrenmeye İlişkin Kaygı Durumu		
Hiç kaygılanmıyorum/Az kaygılanıyorum	38,52±11,72	46,03±10,37
Orta derecede kaygılanıyorum	40,81±9,89	45,31±9,10
Kaygılanıyorum	45,41±11,02	47,09±9,47
Oldukça kaygılanıyorum	53,37±13,03	50,76±9,36
F	24,257	5,962
p	0,000	0,001
Klinik Uygulama Derslerinde Telafi		
Evet	47,44±12,29	48,14±9,12
Hayır	50,46±19,91	52,15±15,17
Kararsızım	43,08±13,89	46,56±10,68
F	2,723	1,729
P	0,067	0,179

t: Bağımsız örneklem t testi

F: Anova testi (Tek Yönlü Varyans Analizi)

4.4. Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bulgular

E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği ve iki alt boyutunun puanları arasındaki ilişki ile DKÖ ve SKÖ arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Analizi ile incelendi (Tablo 4.7.).

- Durumluk Kaygı Ölçeği'nden elde edilen puanlar ile E-Öğrenmeye Yakınlık alt boyutundan elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü zayıf düzey bir ilişki olduğu ($p<0,01$: $r=-0,345$),
- Durumluk Kaygı Ölçeği'nden elde edilen puanlar ile E-Öğrenmeden Kaçış alt boyutundan elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü orta düzey bir ilişki olduğu ($p<0,01$: $r=-0,410$),
- Durumluk Kaygı Ölçeği'nden elde edilen puanlar ile E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği'nden elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü zayıf düzey bir ilişki olduğu ($p<0,01$: $r=-0,398$),
- Sürekli Kaygı Ölçeği'nden elde edilen puanlar ile E-Öğrenmeye Yakınlık alt boyutundan elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ($p>0,01$: $r=-0,107$),
- Sürekli Kaygı Ölçeği'nden elde edilen puanlar ile E-Öğrenmeden Kaçış alt boyutundan elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü çok zayıf düzey bir ilişki olduğu ($p<0,01$: $r=-0,173$),
- Sürekli Kaygı Ölçeği'nden elde edilen puanlar ile E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği'nden elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü çok zayıf düzey bir ilişki tespit edildi ($p<0,01$: $r=-0,149$) (Tablo 4.7.).

Tablo 4. 7. Ölçekler ve Alt Boyutları Arasındaki İlişki

	1	2	3	4	5
Durumluk Kaygı Ölçeği	1				
Sürekli Kaygı Ölçeği	0.635**	1			
E-Öğrenmeye Yakınlık	-0.345**	-0.107	1		
E-Öğrenmeden Kaçış	-0.410**	-0.173**	0.878**	1	
E-Öğrenmeye Yönelik Tutum	-0.398**	-0.149**	0.960**	0.972**	1

*Pearson korelasyon analizi; ** $p<0,01$

4.5. Öğrencilerin Kaygı Düzeylerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular

Durumluk Kaygı düzeyini açıklamaya yönelik regresyon analizi yapıldı. Sonuçlar incelendiğinde, model sonuçlarının anlamlı olduğu tespit edildi ($F=18,701$ ve $p=0,000$). Modelin açıklama gücü, (bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücü) %18 olarak hesaplandı. Modeldeki bağımsız değişkenlerin tamamı anlamlı bulundu. Cinsiyet ve sosyoekonomik durum değişkenlerin modele alınması için kukla değişken yapıldı. Cinsiyette referans kategori erkek; sosyoekonomik durumda ise yüksek gelir grubu seçildi. Modelde sosyoekonomik durum değişkeninin diğer tüm değişkenlere göre daha yüksek bir etkiye sahip olduğu görüldü. Sosyoekonomik durumu düşük olanların, sosyoekonomik durumu yüksek ve orta seviyede olanlara göre daha yüksek kaygı durumu olduğu saptandı. Modelde Çoklu doğrusal bağlantı ($VIF<5$) ve otokorelasyon sorunu olmadığı tespit edildi ($DW=2,216$) (Tablo 4.8.).

Sürekli Kaygı düzeyini açıklamaya yönelik regresyon analizi yapıldı. Sonuçlar incelendiğinde, model sonuçlarının anlamlı olduğu tespit edildi ($F=7,075$ ve $p=0,000$). Modelin açıklama gücü, %7 olarak hesaplandı. Cinsiyet ve sınıf durum değişkenlerin modele alınması için kukla değişken yapıldı. Cinsiyette referans kategori erkek; sınıf değişkeninde ise ikinci sınıf grubu seçildi. Modelde cinsiyet değişkeninin diğer tüm değişkenlere göre daha yüksek bir etkiye sahip olduğu görüldü. Kadınların erkeklere göre daha yüksek kaygı durumu olduğu tespit edildi. Modelde çoklu doğrusal bağlantı ($VIF<5$) ve otokorelasyon sorunu olmadığı saptandı ($DW=1,872$) (Tablo 4.8.).

Tablo 4. 8. Kaygı Düzeyini Açıklamaya Yönelik Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

	Std. Edilmemiş		t	P değeri	F	P değeri	Adj. R ²	
	B	Std. Hata						
Durumluk Kaygı	Sabit	51,240	4,038	12,691	0,000			
	E-Öğrenmeye Yönelik Tutum	-0,312	0,042	-7,433	0,000			
	Cinsiyet=Kadın	4,605	1,830	2,516	0,012	18,701	0,000	0,185
	SED=Düşük	11,087	3,788	2,927	0,004			
	SED=Orta	6,427	3,125	2,057	0,041			
Sürekli Kaygı	Sabit	50,074	2,017	24,824	0,000			
	E-Öğrenmeye Yönelik Tutum	-0,107	0,033	-3,256	0,001			
	Cinsiyet=Kadın	4,993	1,454	3,434	0,001	7,075	0,000	0,072
	Sınıf=üçüncü sınıf	-3,859	1,305	-2,957	0,003			
	Sınıf=dördüncü sınıf	-0,362	1,250	-0,290	0,772			

Adj R²: Düzeltilmiş R²

t: Katsayıların anlamlılığı testi

F: Modelin topluca anlamlılığı testi

SED: Sosyoekonomik durum

DW: Durbin Watson testi

*Sosyoekonomik durum ve cinsiyet değişkeni modele kukla değişken olarak dahil edilmiştir.

5. TARTIŞMA

COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmanın bulguları altı bölümde tartışıldı;

- Birinci bölümde; öğrencilerin E-öğrenmeye yönelik tutumlarına ilişkin bulguların,
- İkinci bölümde; öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği puan dağılımına ilişkin bulguların,
- Üçüncü bölümde; öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerine ilişkin bulguların,
- Dördüncü bölümde; öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puan dağılımına ilişkin bulguların,
- Beşinci bölümde; hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik bulguların,
- Altıncı bölümde; öğrencilerin kaygı düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin bulguların tartışılmasına yer verildi.

5.1. Öğrencilerin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada öğrencilerin E-öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği toplam puan ortalaması $47,25 \pm 12,61$ bulunmuştur (Tablo 3.1). E-öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği'nden alınabilecek en yüksek puanın 100 olduğu dikkate alındığında öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmalarda da benzer olarak öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumları orta düzeyde bulunmuştur (Diab ve Elgahsh 2020; Can ve ark. 2020; Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz 2020; Durgun ve ark. 2021). Bulgumuzun aksine bazı çalışmalarda öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının olumlu olduğu (Şenyuva ve Taşocak 2014; Taşocak ve ark. 2014; Mahmoud ve ark. 2015, Şenyuva, Kaya ve Bodur 2017; Thakkar ve Joshi 2017; Maison 2021), bazı çalışmalarda ise olumsuz olduğu (Koch ve ark. 2010; Özkaral ve Bozyiğit 2020; Sarıbaş ve Meydan 2020; Serçemeli ve Kurnaz 2020) belirtilmiştir. Bu çalışma bulgusunun, öğrencilerin pandemi nedeniyle e-öğrenmeye hızlı bir şekilde geçmeleri ve özellikle uygulama derslerinin de e-öğrenme yöntemi ile işlenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarına ilişkin ölçek alt boyutları incelendiğinde e-öğrenmeye yakınlık puanı $22,66 \pm 8,26$, e-öğrenmeden kaçış puanı $24,66 \pm 8,70$ olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarını inceleyen bir çalışmada öğretmenlerin e-öğrenmeden kaçındıkları tespit edilmiştir (Şentürk 2016). Can ve ark. (2020) beden eğitimi bölümündeki öğrencilerle yaptıkları çalışmada öğrencilerin e-öğrenmeye yakınlık duyduklarını belirtmişlerdir. Literatürde görüldüğü gibi öğrencilerle yapılan çalışmalar bulgumuzla paralellik göstermektedir. Bu sonuçlara göre bu çalışmaya katılan öğrencilerin, e-öğrenme uygulamalarını benimsedikleri söylenebilir.

5.2. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre E-öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Puan Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada öğrencilerin **cinsiyetine göre** e-öğrenmeye yönelik tutum puanları incelendiğinde, kadın öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutum ve e-öğrenmeye yakınlık puanlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre e-öğrenmeden kaçışının daha az olduğu saptanmıştır (Tablo 4.3.). Bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde, kadın öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının yüksek olduğunu gösteren çalışma sonuçlarına rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra erkek öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının yüksek olduğunu gösteren çalışma sonuçları mevcuttur. Diab ve Elgahsh (2020) hemşirelik bölümündeki erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre e-öğrenmeye yönelik tutumlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Coğrafya bölümündeki öğrencilerin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarını inceleyen bir çalışmada erkek öğrencilerin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumlarının kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Saribaş ve Meydan 2020). Rafiq ve ark. (2020) Pakistan'da erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre e-öğrenmeye karşı daha çok olumlu tutum sergilediklerini ortaya çıkarmıştır. Öğretmen adaylarının uzaktan eğitime yönelik tutumlarını inceleyen bir çalışmada erkek öğretmen adaylarının tutum puanlarının kadın öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Yenilmez ve ark. 2017). Ayrıca literatürde öğrencilerin cinsiyetine göre uzaktan eğitime yönelik tutumlarının farklılık göstermediği çalışmalarda mevcuttur. Özüdoğru ve Özüdoğru (2017), Can ve ark. (2020), Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz (2020), Korucu ve Ertekin (2020), Öneri Uzun ve ark. (2020), Altuntaş Yılmaz (2020)'ın çalışmalarında öğrencilerin cinsiyete göre uzaktan eğitime yönelik tutumlarının farklılık göstermediği

tespit edilmiştir. Bu çalışma bulgusunda kadın öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının yüksek olması kadınlarda sorumluluk duygusunun daha fazla olmasıyla açıklanabilir.

Araştırmada öğrencilerin **sosyoekonomik durumu arttıkça** e-öğrenmeye yönelik tutumlarının ve e-öğrenmeye yakınlıklarının arttığı, e-öğrenmeden kaçışının azaldığı belirlenmiştir (Tablo 4.3.). Bulgumuzun aksine Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz (2020), Durgun ve ark. (2021)'nin yaptıkları çalışmalarda öğrencilerin ekonomik durumlarına göre uzaktan eğitime yönelik tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı belirtilmiştir. Bu farklılık araştırmadaki öğrencilerin bazılarının evde internet ve bilgisayarının olmaması gibi ekonomik nedenlerden dolayı uzaktan eğitim ile ders takibi yapamamalarından kaynaklanabilir. Bu bulgu çalışmada e-öğrenmeye ulaşma imkânı yüksek olan öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının yüksek olmasıyla ilişkilendirilebilir.

Araştırmada **COVID-19'a bağlı kaygı seviyesi düşük olan öğrencilerin** e-öğrenmeye yönelik tutum ve e-öğrenmeye yakınlık puanlarının düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu öğrencilerin e-öğrenmeden kaçışının da fazla olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.3.). Durgun ve ark. (2021) hemşirelik öğrencilerin COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik görüşleri ile durumluk kaygı seviyeleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Literatürde COVID-19 pandemisi nedeniyle öğrencilerin kaygı yaşadıklarını belirten çalışmalar da (Birimoğlu Okuyan ve ark. 2020, Cao ve ark. 2020, Cici ve Yilmazel 2020, Wang ve ark. 2020, Tekin Atay ve ark. 2020, Yakar ve ark. 2020) mevcuttur. Pandeminin getirdiği belirsizlik öğrencilerin kendisinin ya da aile fertlerinden birinin enfekte olması ihtimali psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum öğrencilerin derslerine odaklanmasını zorlaştırmaktadır (Cao ve ark. 2020; Cici ve Yilmazel 2020; Kürtüncü ve Kurt 2020). Bu literatür bilgisi çalışma bulgusunu destekler niteliktedir.

Araştırmada öğrencilerin **e-öğrenmeye ulaşma imkânı** arttıkça e-öğrenmeye yönelik tutumunun ve e-öğrenmeye yakınlığının arttığı, e-öğrenmeden kaçışının azaldığı bulunmuştur (Tablo 4.4.). Pandemi döneminde uzaktan eğitime yönelik üniversite öğrencilerinin tutumlarını inceleyen bir çalışmada öğrencilerin internet bağlantısı sorunu arttıkça uzaktan eğitime yönelik tutumlarının azaldığı tespit edilmiştir (Öneri Uzun ve ark 2020). Diab ve Elgahsh (2020) e-öğrenme uygulamalarının yürütülmesinde kullanılacak cihazların eksikliğinin e-öğrenmeye yönelik durumu

etkilediğini, öğrencilerin internet sorunu nedeniyle derslerinin kesintiye uğramasından rahatsızlık duyduğunu belirtmişlerdir. Bu süreçte üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitimle ilgili yaşadıkları zorlukları ele alan çalışmalar da mevcuttur. Pandemi sürecinde hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir çalışmada öğrencilerin internet ve bilgisayar konusunda kısıtlı imkânlar nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşadıkları, bazı öğrencilerin kırsal bölgede kaldıkları için internet erişimlerinin kısıtlı olduğu saptanmıştır (Kürtüncü ve Kurt 2020). Karadağ ve Yücel (2020) COVID-19 sürecinde lisans öğrencilerinin sadece %63'ünün evinde internet bağlantısı bulunduğu, öğrencilerin yaklaşık %34'ünün bilgisayar veya tableti olmadığı, bu nedenle eğitimlerini sürdüremediklerini tespit etmiştir. Pandemi sürecinde yapılan başka bir çalışmada, bir tıp fakültesindeki öğrencilerin %19,3'ünün evinde uygun bir ders çalışma ortamının, %19,6'sının bilgisayarının ve %12,2'sinin düzenli internet bağlantısının olmadığı belirlenmiştir (Karagöz ve ark. 2020). Fatoni ve ark (2020) uzaktan eğitimle ilgi en çok şikâyetin internet sıkıntısı olduğunu tespit etmiştir. Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerinin belirlendiği bir çalışmada öğrencilerin tamamı internet problemleri ve sistemden kaynaklanan sorunlar nedeniyle uzaktan öğretimi erişilebilir bulmadıklarını belirtmişlerdir (Şen ve Kızılcıoğlu 2020). Uzaktan eğitimin en büyük dezavantajı erişim olanağı sağlayan araç-gerecin yokluğunda tüm öğrencilerin eşit olarak eğitim alamamasıdır. Kırsal bölgede oturan, internet bağlantısında ve erişiminde problem yaşayan, erişim için gerekli aracı (bilgisayar, akıllı telefon vb.) olmayan veya evde bu aracı birden fazla kişinin kullanma durumu olan öğrencilerin e-öğrenmeye bakış açıları diğerlerinden farklı olacaktır (Cao ve ark. 2020; Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz 2020). Bu çalışmanın bulgusu hem literatür bilgisiyle hem çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Araştırmada öğrencilerin **dersleri takip durumu artıkça** e-öğrenmeye yönelik tutumunun ve e-öğrenmeye yakınlığının arttığı, e-öğrenmeden kaçışının azaldığı bulunmuştur (Tablo 4.4.). Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz (2020) çalışmasında ders takip etmede sorun yaşayan hemşirelik öğrencilerin sorun yaşamayanlara göre uzaktan eğitime yönelik tutumlarının daha düşük olduğunu belirtmiştir. Bu çalışma sonucu çalışma bulgusuyla paraleldir. Üniversite öğrencilerinin ders takibi yapamamasına pek çok faktör neden olabilmektedir. Pandemi döneminde hemşirelik öğrencilerinin çoğunun pandemi kaynaklı anksiyete, stres gibi olumsuz duygular yaşadığı ve bu duygu durumlarıyla baş etmede zorlandıkları, dolayısıyla dersleri takip etmede güçlük yaşadıkları belirtilmiştir (Kürtüncü ve Kurt 2020). Bazı çalışmalarda da öğrencilerin

internet ve bilgisayar konusunda kısıtlı imkânlar nedeniyle dersleri takip edemedikleri saptanmıştır (Diab ve Elgahsh 2020; Öneri Uzun ve ark 2020). Öğrenciler uzaktan eğitimin plansız bir şekilde hızlıca hayata geçirilmesi, üniversitelerinin uzaktan eğitime yönelik olan alt yapı sistemlerinin yetersiz oluşu, çok sayıda öğrenci tarafından aynı zaman dilimlerinde uzaktan eğitim için benzer sistemlerin kullandığı yoğunluktan dolayı da ders takibi yapmakta zorlanabilmektedir (Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz 2020).

Araştırmada öğrencilerin **dersleri verimli bulma durumu** arttıkça e-öğrenmeye yönelik tutumunun ve e-öğrenmeye yakınlığının arttığı, e-öğrenmeden kaçışının azaldığı bulunmuştur (Tablo 4.4.). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarını inceleyen bir çalışmada öğrencilerin %11,72'sinin uzaktan eğitimi verimli bulduğu, %39,06'sının kısmen verimli bulduğu ve %49,22'sinin verimli bulmadığı görülmüştür. Yine aynı çalışmada uzaktan eğitimi daha verimli bulan öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının yüksek olduğu saptanmıştır (Öneri Uzun ve ark. 2020). Bu çalışma sonucu çalışma bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Pandemi süresince üniversite öğrencileriyle yapılan diğer çalışmalarda öğrencilerin büyük çoğunluğunun e-öğrenme yöntemini verimli bulmadığı belirlenmiştir (Altuntaş Yılmaz 2020; Guven Ozdemir ve Sonmez 2020; Owusu-Fordjour ve ark. 2020; Şen ve Kızılcıoğlu 2020).

Araştırmada öğrencilerin **e-öğrenmeye ilişkin kaygı durumu** arttıkça e-öğrenmeye yönelik tutumunun ve e-öğrenmeye yakınlığının azaldığını, e-öğrenmeden kaçışın arttığı bulunmuştur (Tablo 4.4.). Etlioğlu ve Tekin (2020) çalışmalarında üniversite öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik kaygılarının düşük düzeyde olmasının e-öğrenmeye yönelik tutumu arttırdığı, kaygının yüksek olmasının ise e-öğrenmeye yönelik tutumu azalttığını tespit etmişlerdir. Hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşlerinin ve kaygı düzeylerinin incelendiği bir çalışmada öğrencilerin COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik görüşleri ile durumluk kaygı seviyeleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Durgun ve ark. 2021). Kürtüncü ve Kurt (2020) hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim sisteminin web tabanlı olması nedeniyle öğrencilerde kaygıya neden olduğunu saptamıştır. Pandemi sürecinde verilen uzaktan eğitimin sağlık meslek lisesi öğrencileri üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışmada, öğrencilerinin eğitimdeki dijital dönüşümün sürekliliğinden kaygı duyduğu belirtilmiştir (Uçkaç 2020). Pandemi sürecinde uzaktan eğitim uygulamalarıyla eğitim faaliyetleri devam ettirilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte

eğitimlerine uzaktan devam etmek durumunda olan özellikle uygulamalı bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik diğer bölümde öğrenim görmekte olan öğrencilere göre daha fazla kaygı yaşayacakları öngörülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu, öğrencilerin uygulama alanlarından uzak olmaları, uzaktan eğitimle gerçekleştirilen derslere ve sınavlara yönelik tecrübesiz olmaları, teknolojik olarak mağduriyet yaşayabilme durumları gibi nedenlerden dolayı e-öğrenmeye ilişkin kaygı yaşayabileceklerini düşündürmektedir.

Araştırmada **klirik uygulama derslerinde telafi olmasını isteyen öğrencilerin** e-öğrenmeye yönelik tutum puanları ve e-öğrenmeye yakınlık puanları istemeyenlerden ve kararsız olan öğrencilerden düşüktür. Ayrıca klinik uygulama derslerinde telafi olmasını isteyen öğrencilerin e-öğrenmeden kaçışı diğer öğrencilerden yüksek bulunmuştur (Tablo 4.4.). Bu bulgu öğrencilerin e-öğrenmeyi verimli bulmamaları ile ilişkili olabilir. Literatürde ğrencilerin mesleki uygulama telafi derslerine katılım düşüncesine göre e-öğrenmeye yönelik tutumlarını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bu süreçte öğrencilerin görüşlerini inceleyen çalışmalar mevcuttur. Altuntaş Yılmaz (2020) alışmasında öğrencilerin %17,3'ünün telafi için yaz stajı yapmak istemediklerini bildirmiştir. Muhasebe bölümü öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %41,7'sinin COVID-19 süreci bittikten sonra muhasebe dersleri için yüz yüze telafi yapılmasını istediği belirtilmiştir (Serçemeli ve Kurnaz 2020). Bu bulgular öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının arttıka mesleki uygulama dersleri için telafi isteme durumlarının azaldığını göstermektedir.

5.3. Öğrencilerin Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada ğrencilerin Durumluk Kaygı leği puan ortalaması $46,93 \pm 12,98$, Sürekli Kaygı leği puan ortalaması $48,08 \pm 9,68$ bulunmuştur (Tablo 3.2.). Uygulamalarda saptanan ortalama puan seviyesinin 36 ile 41 arasında değiştiği dikkate alındığında öğrencilerin hem durumlu hemde sürekli kaygı leğinden ortalamanın üzerinde bir puan aldıkları saptanmıştır. Çalışma sonuçlarında öğrencilerin kaygı düzeyleri ortalamanın üzerinde olup sonuçlar paralellik göstermektedir. Pandemi sürecinde hemşirelik ğrencilerinin kaygı düzeylerinin değerlendirildiği bir çalışmada, Durumluluk Kaygı Envanteri puan ortalamasının $47,66 \pm 11,91$, Sürekli Kaygı Envanteri puan ortalamasının $46,39 \pm 8,42$ olduğu saptanmıştır (Durgun ve ark 2021). z Ceviz ve ark. (2020)'nın niversite

öğrencilerinin kaygı düzeylerini inceledikleri çalışmada, Durumluk Kaygı puan ortalamasının $42,19 \pm 13,79$ olduğu, Sürekli Kaygı puan ortalamasının $46,21 \pm 10,73$ olduğu görülmektedir. Pandemi sürecinde ebelik öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile akademik motivasyonları arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, öğrencilerin Durumluluk Kaygı Ölçeği puan ortalaması $43,83 \pm 10,18$ olarak tespit edilmiştir (Işık ve Küğcümen 2021). Literatürde; COVID-19 pandemisinin getirdiği koşulların üniversite öğrencilerinde kaygıya sebep olabileceği belirtilmektedir (Ardan ve ark. 2020; Tang ve ark. 2020; Akan ve ark. 2021). Bu çalışmadaki öğrencilerin kaygı seviyelerinin yüksek olması uygulama derslerinin kliniklerde yapılamamasından kaynaklı olabilir.

5.4. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği Puan Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada **kadın öğrencilerin** sürekli kaygı puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.5.). Durgun ve ark (2021)'nın COVID-19 sürecinde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri ve kaygı düzeylerini inceledikleri çalışmada, kadın öğrencilerin sürekli kaygı puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. COVID-19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin incelendiği bir çalışmada, kadın öğrencilerin durumluk kaygı puanlarının erkek öğrencilerden yüksek olduğu saptanmıştır (Öz Ceviz ve ark. 2020). Tekin Atay ve ark. (2020)'nın COVID-19 pandemi sürecinde diş hekimliği uzmanlık öğrencilerinin korku ve anksiyete düzeylerini değerlendirdikleri çalışmada, kadın öğrencilerin anksiyete düzeylerinin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Fawaz ve Samaha (2021)'nin Lübnan Üniversitesi'nde yaptığı çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha stresli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Toplum temelli yapılan çalışmalarda da benzer olarak pandemi döneminde kadınların daha kaygılı oldukları bulunmuştur (Duan ve Zhu 2020; Wang ve ark. 2020). Bu sonuçlar çalışma bulgusunu desteklemektedir. Çalışmaya katılan kadın öğrencilerin daha fazla sorumluluk sahibi olmaları nedeniyle bu bulguya ulaşıldığını düşünmekteyiz. Ayrıca çalışmada kadın öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının yüksek olması da bu düşüncüyü desteklemektedir. Kadın öğrenciler derslerin yanında aile içi görevleri yürütme, dersleri başarma sorumluluğunu hissetme ve pandeminin ailesine zarar vermesinden korkma gibi nedenlerle daha kaygılı olabilir.

Araştırmada **ikinci sınıfta olan öğrencilerin** sürekli kaygı puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin sınıfına göre DKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ($p>0,05$) saptanmıştır (Tablo 4.5.). Bu çalışmadan farklı olarak Öz Ceviz ve ark. (2020)'nin çalışmasında 2.sınıf öğrencilerinde durumluk kaygı puanlarının yüksek bulunmuştur. Aynı çalışmada sürekli kaygı puan ortalamaları ile sınıf değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu konuda yapılan başka bir çalışmada ise öğrencilerin sınıf durumuna göre durumluk ve süreklilik kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır (Durgun ve ark. 2021). Bu çalışmadaki hemşirelik ikinci sınıfta okuyan öğrenciler hem birinci sınıfta hem de ikinci sınıfta okutulan uygulama derslerini yüz yüze yapamadıkları için kendilerini yetersiz hissetmiş ve bu nedenle kaygı yaşamış olabilir.

Araştırmada **köy ve kasabada yaşayan öğrencilerin** durumluk kaygı puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 4.5.). Fu ve ark. (2021)'nin üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada kırsal bölgede yaşayan öğrencilerin daha fazla anksiyete bulguları gösterdiği belirtilmiştir. Benzer şekilde Çin'de yapılan bir çalışmada, kırsal bölgede yaşayan üniversite öğrencilerinin kaygı yaşadığı belirtilmiştir (Cao ve ark. 2020). Bu durumun kırsal bölgede yaşayan öğrencilerin internet erişimi gibi imkanlarının kısıtlı olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmada **sosyoekonomik durumu düşük olan öğrencilerin** durumluk kaygı puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin sosyoekonomik durumuna göre SKÖ puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ($p>0,05$) bulunmuştur (Tablo 4.5.). Hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüş ve kaygı düzeylerini inceleyen bir çalışmada, gelir azaldıkça öğrencilerin kaygı düzeylerinin arttığı saptanmıştır (Durgun ve ark. 2021). Cao ve ark. (2020)'nin yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin aile gelir düzeyindeki belirsizlik nedeniyle kaygı yaşadığını bulunmuştur. Pandemi sürecinde ebelik öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da gelir azaldıkça öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin arttığı belirtilmiştir (Işık ve Küğcümen 2021). Literatürde öğrencilerin aynı teknolojik imkanlara ulaşmak için gereken ekonomik yeterliliğe sahip olmadığı, uzaktan eğitimin fırsat eşitsizliği yarattığı belirtilmektedir (Şen ve Kızılcıoğlu 2020). Çalışmalarda e-öğrenmeye ulaşma imkânı yetersiz olan öğrencilerin kaygı düzeyinin yüksek bulunması bu bulguyu desteklemektedir.

Araştırmada öğrencilerin **COVID-19'a bağlı kaygılanma durumları** incelendiğinde, COVID 19'a bağlı düşük düzeyde kaygı yaşayanların orta düzeyde kaygı yaşayanlardan durumluluk kaygılarının daha fazla olduğu bulunmuştur. (Tablo 4.5.). COVID-19 pandemi sürecinde öğrencilerin hissetmiş oldukları kaygı seviyelerini incelemek amacıyla Durgun ve ark. (2021), Cao ve ark. (2020), Wang ve ark. (2020) tarafından yapılan araştırmalarda öğrencilerin büyük çoğunluğunun COVID-19 nedeni ile kaygı hissettikleri belirlenmiştir. Tüm dünyada vaka ve ölüm sayılarında artış yaşanıyor olmasından dolayı öğrencilerin hem kendileri hemde ailelerinin sağlık durumlarıyla ilgili endişelenmeleri kaygı düzeyini artırabilir.

Araştırmada **e-öğrenmeye ulaşma imkânı** yetersiz olan öğrencilerin hem sürekli hem de durumluk kaygı puanları için ne yeterli ne yetersiz olanlardan ve yeterli olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.6.). Bu bulgunun sosyoekonomik durumu düşük olan öğrencilerde kaygının yüksek bulunmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Literatürde öğrencilerin e-öğrenmeyi takip edebilecek imkân durumuna göre DKÖ ve SKÖ puanlarını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kürtüncü ve Kurt 2020 çalışmalarında öğrencilerin internet ve bilgisayar konusunda kısıtlı imkânlar nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşadıklarını saptamıştır. Ayrıca çalışmada öğrencilerin bu nedenden dolayı derslerini takip ederken kaygı yaşadıkları belirtilmiştir. Bu literatür bilgisi çalışma bulgusunu desteklemektedir.

Araştırmada **dersleri takip durumuna göre** takip durumunu az takip ettim ve hiç takip etmedim olarak belirten öğrenciler ile orta derecede takip eden öğrencilerin durumluk kaygı puanları çoğunu takip edenlerden ve tüm dersleri takip edenlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.6.). Yapılan çalışmalarda pandemi sürecinde öğrencilerin derslerini takip etmede zorlandıkları saptanmıştır (Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz 2020; Kürtüncü ve Kurt 2020). Kürtüncü ve Kurt (2020) çoğu öğrencinin pandemi kaynaklı anksiyete, stres, mevcut durum gibi duygudurumlarla baş etmekte zorlanmaları nedeniyle ders takibi yapmakta güçlük yaşadıklarını belirtmiştir. Ayrıca bu bulgunun e-öğrenmeye ulaşmada sıkıntı yaşayan öğrencilerin kaygı düzeylerinin yüksek olmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Bu sonuçlar öğrencilerin e-öğrenme yöntemi ile işlenen dersleri takip düzeyi arttıkça kaygılarının azalacağı yönünde yorumlanabilir.

Araştırmada öğrencilerin **dersleri verimli bulma durumu** arttıkça hem sürekli hem de durumluk kaygı puanlarının azaldığı tespit edilmiştir (Tablo 4.6.). Bu bulgu

e-öğrenmeyi verimli bulan ve e-öğrenmeye karşı daha az kaygılanan öğrencilerde e-öğrenmeye yönelik tutumun yüksek bulunması ile ilişki olabilir. Kürtüncü ve Kurt (2020) özellikle 1. ve 4. sınıf hemşirelik öğrencilerinin derslerin verimliliği konusunda kaygılandığını ve 4.sınıf öğrencilerinin uygulamaya dayalı derslerin uzaktan verilmesini yetersiz bulduğu saptamıştır. Bu konuda yapılmış diğer çalışmalarda da teorik derslerin uzaktan eğitim ile işlenebileceği ancak uygulamalı derslerde sıkıntılara yol açabileceği belirtilmiştir (Sahu, 2020; Wang ve ark. 2020). Hemşirelik gibi uygulama alanı klinik olan bölümlerde öğrencilere psikomotor becerilerinin kazandırılmasında yüz yüze eğitim oldukça önemlidir. Klinik uygulamanın uzaktan eğitimle gerçekleştirilmesi hem öğrenciler hem de eğitimciler için kaygılar yaratmakta ve eğitimin niteliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz 2020; Kürtüncü ve Kurt 2020). Bu çalışma sonuçları ve literatür bilgisi doğrultusunda, uygulamalı derslerin hibrit yöntemle işlenmesiyle öğrencilerin kaygı düzeyinde azalma olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada öğrencilerin **e-öğrenmeye ilişkin kaygıları** arttıkça durumluk ve sürekli kaygılarının da arttığı tespit edilmiştir (Tablo 4.6.). Kürtüncü ve Kurt (2020) hemşirelik öğrencileri ile yapmış oldukları araştırmada, uygulamalı derslerin uzaktan eğitim yöntemi ile yapılmasının öğrencilerde kaygıya neden olduğu belirtilmiştir. Yine benzer olarak Subedi ve ark. (2020) öğrencilerin online eğitimde dersi anlamakta zorlandıkları için kaygılandıklarını tespit etmiştir. Bu konuda yapılan diğer çalışmalarda da, pandemi sürecinde öğrencilerin uzaktan eğitime karşı olumsuz düşünceleri olduğu bildirilmiştir (Wang ve ark. 2020; Sahu 2020). Araştırmanın bu bulgusu, pandemi süresince uygulama derslerini kliniklerde yapamamalarından dolayı kendilerini yetersiz hisseden hemşirelik öğrencilerinin kaygı düzeylerinin artmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

5.5. Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bulguların Tartışılması

Çalışmada öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumları artıkça durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin azaldığı bulunmuştur (Tablo 4.7.). Literatür incelemesinde COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin e-öğrenmeye yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma sonucuna rastlanmamıştır. Durgun ve ark. (2020)'nın pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi

değerlendirdikleri çalışmada Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşler Ölçeği ile Durumluluk Kaygı puanları arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu, Süreklilik Kaygı puanları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu fakat bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmişlerdir. Tüm dünyada COVID-19 pandemisi döneminde eğitimin sürekliliğini sağlamak amacıyla e-öğrenme modeli kullanılmıştır. Üniversitelerin alt yapı yetersizliği, internet erişim kısıtlılığı, ekonomik nedenler, duygu durum değişiklikleri gibi birçok faktör öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarını etkilemektedir (Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz 2020). E-öğrenme yönteminde yaşanan olumsuz deneyimler öğrencilerde kaygıya neden olmaktadır (Kürtüncü ve Kurt 2020; Durgun ve ark. 2021). Çalışmada bu durumun hemşirelik öğrencileri üzerinde etkisinin olduğunu düşünmekteyiz.

5.6. Öğrencilerin Kaygı Düzeylerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulguların Tartışılması

Öğrencilerin durumluk kaygı düzeyini açıklamaya yönelik yapılan regresyon analizinde sosyoekonomik durum değişkeninin diğer tüm değişkenlere göre daha yüksek bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Sosyoekonomik durumu düşük olanların, sosyoekonomik durumu yüksek ve orta seviyede olanlara göre daha yüksek kaygı yaşadığı saptanmıştır (Tablo 4.8.). Bu çalışma bulgusu çalışmada köy ve kasabada yaşayan, sosyoekonomik durumu düşük olan, e-öğrenmeye ulaşma imkânı yetersiz olan ve e- öğrenme ile verilen dersleri az takip eden öğrencilerin kaygı düzeylerinin yüksek bulunması ile açıklanabilir. Ayrıca sosyoekonomik durumunun kaygıda en yüksek etkiye sahip olmasının nedeni e-öğrenmenin bilgisayar, tablet, akıllı telefon ve internet gibi maddi imkanlarla yürütülmesidir. Literatürde de benzer olarak sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin kaygı düzeyinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Cao ve ark. 2020; Durgun ve ark. 2021; Şen ve Kızılcıoğlu 2020; Işık ve Küğcümen 2021).

Öğrencilerin sürekli kaygı düzeyini açıklamaya yönelik regresyon analizinde cinsiyet değişkeninin diğer tüm değişkenlere göre daha yüksek bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Kadınların erkeklere göre daha yüksek kaygı durumu olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.8.). Bu bulgu çalışmaya katılan kadın öğrencilerin sayısının erkek öğrencilerden yaklaşık beş kat daha fazla olması ile açıklanabilir. Ayrıca çalışmada kadın öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının yüksek olması da bu bulguyu desteklemektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde, kadın öğrencilerin

kaygı düzeyinin daha yüksek olduğu görölmüştür (Öz Ceviz ve ark. 2020, Tekin Atay ve ark. 2020, Durgun ve ark 2021; Fawaz ve Samaha 2021).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Çalışmada;

- Öğrencilerin yaş ortalamasının $20,66 \pm 1,72$ olduğu, %84'ünün kadın olduğu, %42,5'inin ikinci sınıfta olduğu, %53,7'sinin il merkezinde yaşadığı, %36,1'inin e-öğrenmeye ulaşma imkanlarının ne yeterli ne yetersiz olduğu, %68,4'ünün e-öğrenme için kendi akıllı telefonunu kullandığı, %72,5'inin dersleri anlamakta sorun yaşadığı, %39,6'sının e-öğrenmeye ilişkin oldukça kaygı duyduğu, %81,2'sinin klinik uygulama dersleri için telafi istediği,
- Öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu,
- Kadın olan, sosyoekonomik durumu iyi olan COVID-19'a bağlı kaygı seviyesi düşük olan, e-öğrenmeye ulaşma imkânı iyi olan, dersleri daha çok takip eden, dersleri verimli bulan öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının yüksek olduğu,
- E-öğrenmeye ilişkin kaygı yaşayan ve klinik uygulama derslerinde telafi olmasını isteyen öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının düşük olduğu,
- Öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin ortalamanın üstünde olduğu,
- Kadın olan ve ikinci sınıfta olan öğrencilerin sürekli kaygı puanlarının yüksek olduğu,
- Köy ve kasabada yaşayan, sosyoekonomik durumu düşük olan, COVID-19'a bağlı kaygılanan ve dersleri az takip eden öğrencilerin durumluk kaygı puanlarının yüksek olduğu,
- E-öğrenmeye ulaşma imkânı düşük olan ve e-öğrenmeye ilişkin kaygı duyan öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı puanlarının yüksek olduğu,
- Dersleri verimli bulan öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı puanlarının düşük olduğu,
- Öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumları artıkça durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin azaldığı,
- Durumluk kaygı düzeyinde sosyoekonomik durum değişkeninin daha yüksek bir etkiye sahip olduğu,
- Sürekli kaygı düzeyinde kadın cinsiyet değişkeninin daha yüksek bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşıldı.

6.2. Öneriler

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- E-öğrenme yöntemi ile işlenen derslerde özellikle kadın olan, sosyoekonomik durumu düşük olan, e-öğrenme yöntemine ulaşmada sıkıntı yaşayan, köy ve kasabada yaşayan öğrencilerin belirlenmesi ve bu öğrencilerin farklı eğitim yöntemleri ile desteklenmesi,
- E-öğrenme yönteminde öğrencinin ilgisini çekecek ve öğrenciyi aktif tutacak eğitim yöntemlerinin kullanılması,
- Öğrencilerin eğitimciler ile iletişime geçebileceği elektronik ortamların (e-posta, kısa mesaj, WhatsApp gibi) oluşturulması,
- Üniversitelerin uzaktan eğitim altyapılarını geliştirmeleri,
- Eğitimcilere e-öğrenmeye yönelik eğitimlerin verilmesi,
- Hemşirelik müfredatında yer alan uygulamalı meslek derslerinin yüz yüze verilmesi, uygulaması olmayan derslerin e-öğrenme yöntemi ile verilmesi,
- Öğrencilerin COVID-19 hastalığına karşı aşılınması,
- Öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik düşüncelerinin incelendiği çalışmaların yapılması önerilmektedir.

7. KAYNAKLAR

- Al-Balas M, Al-Balas HI, Jaber HM, Obeidat K, Al-Balas H, et al. Distance learning in clinical medical education amid COVID-19 pandemic in Jordan: current situation, challenges, and perspectives. *BMC Medical Education*, 2020; 20: 341.
- Al-Samarraie H, Teng BK, Alzahrani AI, Alalwan N. E-learning continuance satisfaction in higher education: a unified perspective from instructors and students. *Studies in Higher Education*, 2018; 43 (11), 2003-19.
- Altınsoy HB, Çalışkan E, Şahin İB, Naldemir İF, Karadağ M ve ark. Acil pandemi polikliniğine başvuran ve COVID-19 şüphesiyle değerlendirilen hastaların retrospektif analizi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2021; 11(2): 171-75.
- Alp Ş, Ünal S. Yeni koronavirüs (SARS-CoV-2) kaynaklı pandemi: Gelişmeler ve güncel durum. *FLORA*, 2020; 25: 2-10.
- Afacan E, Avcı N. Koronavirüs (COVID-19) örneği üzerinden salgın hastalıklara sosyolojik bir bakış. *ASEAD*, 2020; 7(5): 1-14.
- Altuntaş Yılmaz N. Yükseköğretim kurumlarında covid-19 pandemisi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim durumu hakkında öğrencilerin tutumlarının araştırılması: fizyoterapi ve rehabilitasyon bölümü örneği. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2020; 3 (1); 15-20.
- Akan H, Sahin B, Usta M, Ozay O, Yüzüak H, Oguz U. Pandemi döneminde tıp eğitimini sürdürmek: Giresun Üniversitesi Tıp Fakültesi deneyimi. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 2021; (60-1) :54-58.
- Akbıyık A, Avşar ÖS. Coronavirüs enfeksiyonu hastalığının (COVID-19) epidemiyolojisi ve kontrolü. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2020; 5(2): 109-16.
- Akoğlu G, Karaaslan BT. COVID-19 ve izolasyon sürecinin çocuklar üzerindeki olası psikososyal etkileri. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2020; 5(2): 99-103.
- Akyar İ. COVID-19 hastalarında akut solunum sıkıntısı sendromu (ARDS) yönetimi ve hemşirelik bakımı. *HUHEMFAD-JOHUFON*, 2020,7 (Özel Sayı), 8-14.
- Ardan M, Rahman FF, Geroda GB. The influence of physical distance to student anxiety on COVID-19, Indonesia. *Journal of Critical Reviews*. 2020;7(17):1126-32.
- Aslan R. KOVID-19 fizyoloji ve psikolojiyi nasıl etkiliyor? *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 2020; 8 (88): 47-53.
- Bahar A. Temel hemşirelik becerisi eğitiminde bir yenilik: web tabanlı eğitim. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2015;18(4): 304-11.
- Balaman F, Hanbay Tiryaki S. Corona Virüs (Covid-19) nedeniyle mecburi yürütülen uzaktan eğitim hakkında öğretmen görüşleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2021; 10 (1): 52-84.
- Bakioğlu B, Çevik M. COVID-19 pandemisi sürecinde fen bilimleri öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Turkish Studies*, 2020; 15(4), 109-29.
- Basilaia G, Dgebuadze M, Kantaria M, Chokhonelidze G. Replacing the classic learning form at universities as an immediate response to the covid-19 virus infection in Georgia. *IJRASET*; 2020; 8(3): 101-08.

- Başer Baykal B. Yaygın anksiyete bozukluğunun Türkiye'deki yaygınlığı, ek tanıları ve tedavisinin incelenmesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2017; 5(54): 539-48.
- Bıçer S, Ceyhan YŞ, Şahin F. Hemşirelik öğrencileri ve klinik hemşirelerin klinik uygulamada öğrenciye yapılan rehberlik ile ilgili görüşleri. F.N. Hem. Derg, 2015; 23(3): 215-23.
- Birimoğlu Okuyan C, Karasu F, Polat F. COVID-19'un hemşirelik öğrencilerinin sağlık kaygısı düzeyleri üzerine etkisi. Van Sag Bil Derg, 2020;13 (Özel Sayı):45-52.
- Bozkurt A. Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. AUAd, 2020; 6(3): 112-42.
- Brooks et al. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. The Lancet.2020; 395(10227).
- Budak F, Korkmaz Ş. COVID-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye Örneği. Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi. 2020; (1): 62-79.
- Buruk K, Ozlu T. New Coronavirus: SARS-CoV-2. Mucosa, 2020; 3 (1): 1-4.
- Cabı E, Ersoy H. Yükseköğretimde Uzaktan eğitim uygulamalarının incelenmesi: Türkiye örneği. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2017; 7(3): 419-29.
- Can, E. Koronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. AUAd, 2020; 6(2), 11-53.
- Can HC, Özdemir H, Türksoy Işım A. E-öğrenme beden eğitimi öğretmen adayları için ne ifade ediyor: karma yöntem araştırması. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2020; 21(3): 1374-386.
- Chen E, Kaczmarek K, Ohyama H. Student perceptions of distance learning strategies during COVID-19. J Dent Educ. 2020;1-2.
- Cao W, Fang Z, Hou G, Han M, Xu X, et al. The psychological impact of the covid-19 epidemic on college students in china. Psychiatry Research, 2020; 287: 112934.
- Cici R, Yilmazel G. Determination of anxiety levels and perspectives on the nursing profession among candidate nurses with relation to the COVID-19 pandemic. Perspect Psychiatr Care, 2020; 1-5.
- Çakal B. COVID-19'da antikor bağımlı immünopatoloji, monoklonal antikorlar ve mutasyonlar. Experimed, 2020; 10(2): 112-8.
- Çelik D, Köse Ş. Erişkinlerde COVID-19: Klinik Bulgular. Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi, 2020; 30(Ek sayı):43-8.
- Çetintulum Huyut B. Anksiyete bozukluklarının tedavisinde internet tabanlı bilişsel davranışçı terapi uygulamaları. Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, 2019; 3(6), 251-63.
- Çıtak S. Anksiyete bozukluklarında tedavi yaklaşımları: psikoterapi ve farmakoterapi. Türkiye Klinikleri J Fam Med-Special Topics, 2018; 9(3): 141-9.
- Del Rio C, Malani PN. COVID-19-new insights on a rapidly changing epidemic. JAMA, 2020; 323(14):1339-40.
- Demirağ H, Hintistan S. COVID-19'un klinik yönetimi ve hemşirelik. GÜSBBD, 2020; 9(2): 222 – 31.

- Demirkaya K, Şüyün G. Endodonti hastalarının tedavi öncesi durumluluk-süreklilik anksiyete düzeylerinin tedavi memnuniyetine etkisi. *Gülhane Tıp Derg*, 2016; 58: 334-40.
- Dewart G, Corcoran L, Thirsk L, Petrovic K. Nursing education in a pandemic: academic challenges in response to COVID-19. *Nurse Education Today*, 2020; 92: 104471.
- Diab GMAE, Elgahsh NF. E-learning during covid-19 pandemic: obstacles faced nursing students and its effect on their attitudes while applying it. *American Journal of Nursing Science*, 2020; 9(4): 295-309.
- Dikmen S, Bahçeci F. Covid-19 pandemisi sürecinde yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime yönelik stratejileri: firat üniversitesi örneği. *Turkish Journal of Educational Studies*, 2020; 7 (2): 78-98.
- Dönmez S, Karaöz Weller B. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin aldıkları eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *ACU Sağlık Bil Derg* ,2019; 10(1): 42-8.
- Duan, L., Zhu, G. Psychological interventions for people affected by the Covid-19 epidemic. *The Lancet*, 2020; 7(4): 300-302.
- Durak G, Çankaya S, İzmirli S. COVID-19 pandemi döneminde Türkiye'deki üniversitelerin uzaktan eğitim sistemlerinin incelenmesi. *NEF-EFMED*, 2020; 14(1): 790-809.
- Durgun H, Can T, Avcı AB, Kalyoncuoğlu B. Covid-19 sürecinde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri ve kaygı düzeyleri. *DEUHFED*, 2021, 14(2),142-48.
- Duygulu S, Başaran Açıl S, Kuruca Özdemir E, Erdat Y. COVID-19 salgını: yönetici hemşirelerin rol ve sorumlulukları. *HUHEMFAD-JOHUFON*, 2020; 7(Özel Sayı): 34-46.
- Elshafeey F, Magdi R, Hindi N, Elshebiny M, Farrag N. A systematic scoping review of COVID-19 during pregnancy and childbirth. *Int J Gynecol Obstet*, 2020; 150: 47-52.
- Er AG, Ünal S. Dünyada ve Türkiye'de 2019 koronavirüs pandemisi. *FLORA*, 2020;25(1):1-8.
- Erdoğan Y, Koçoğlu F, Sevim C. COVID-19 pandemisi sürecinde anksiyete ile umutsuzluk düzeylerinin psikososyal ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2020;23 (Ek 1): 24-37.
- Ergin H, Kırbaş İ. E-Öğrenmede yaygın kullanılan açık kaynak kodlu öğrenim yönetim sistemlerinin kıyaslamalı karşılaştırması. *Anadolu Üniversitesi XVII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 2015; 1(2): 588-94.
- Erkekoğlu P, Erdemli Köse SB, Balcı A, Yürün A. Aşı kararsızlığı ve COVID-19'un etkileri. *J Lit Pharm Sci.*, 2020;9(2):208-20.
- Etlüoğlu M, Tekin M. Elektronik öğrenmede öğrenci tutum ve akademik başarı arasındaki ilişkide öğrenci merak ve kaygısının aracılık rolü. *Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der.*, 2020; (43): 34-48.
- Fatoni, Nurce Arifiati, Etty Nurkhayati, Ela Nurdiawati, Fidziah, et al. University Students Online Learning System During Covid-19 Pandemic: Advantages, Constraints and Solutions. *Systematic Reviews in Pharmacy*, 2020; 11 (7); 570-76.
- Fawaz M, Samaha A. E-learning: Depression, anxiety, and stress symptomatology among Lebanese university students during COVID-19 quarantine. *Nursing Forum*, 2021; 56(1): 52-57.

- Fu W, Yan S, Zong Q, Anderson Luxford D, Song, X, et al. Mental health of college students during the COVID-19 epidemic in China. *Journal of Affective Disorders*, 2021; 280, 7-10.
- Genç MF, Gümrükçüoğlu S. Koronavirüs (Covid-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları. *Turkish Studies*, 2020; 15(4): 403-22.
- Gençler OS. COVID-19: nörolojik semptom ve bulgular. *YIU Sağlık Bil Derg*, 2020;1:31–35.
- Göksu Ö, Kumcağız H. Covid-19 salgınında bireylerde algılanan stres düzeyi ve kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*, 2020; 15(4), 463-79.
- Göncü B. COVID-19 tanısında protein temelli yaklaşımlar. *Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi*, 2020; 3(1): 32-39.
- Guan WG, Ni Z, Hu Y, Liang W, Ou C, et al. Clinical characteristics of coronavirus disease 2019 in China. *N Engl J Med*, 2020; 382: 1708-20.
- Güven Özdemir N, Sönmez M. The relationship between nursing students' technology addiction levels and attitudes toward e-learning during the COVID-19 pandemic: a cross-sectional study. *Perspect Psychiatr Care*, 2020;1–7.
- Gürhan N. Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği. *Ankara Nobel Tıp Kitapevleri*, 2016, Ankara, Türkiye, p:349-400.
- Gülbahar Y. E-Öğrenme. *Pegem Akademi*, 2021, 6. Baskı, Ankara, Türkiye, p: 2-19.
- Haberal G, Ozarlı İ, Durusu Tanrıöver M. COVID-19 pandemisine iç hastalıkları servislerinin hazırlanması. Eds: Sain Güven G, Uyaroğlu OA. *İç Hastalıkları ve COVID-19*. 1. Baskı. Ankara, Türkiye Klinikleri, 2020: p.23-9.
- Haznedar Ö, Baran B. Eğitim fakültesi öğrencileri için e-öğrenmeye yönelik genel bir tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*.2012; 2 (2): 42-59.
- Hemida MG, Ba Abdullah MM. The SARS-CoV-2 outbreak from a one health perspective. *One Health*, 2020;10:100127.
- Hoq MZ. E-Learning during the Period of Pandemic (COVID-19) in the Kingdom of Saudi Arabia: an empirical study. *American Journal of Educational Research*, 2020; 8(7): 457-64.
- <https://basin.yok.gov.tr/aciklamalar?TermStoreId=496b2eed-4076-40cd-b730-a6e441d281d8&TermSetId=f757b7e7-0b1b-45ea-a7df-edef4da3ef54&TermId=ea9f00b6-3ba7-49b9-891d-41e23e9a4c91> (10 Ocak 2021).
- <https://covid19asi.saglik.gov.tr/TR-77707/asi-uygulanacak-grup-siralamasi.html> (8 Temmuz 2021)
- <https://covid19asi.saglik.gov.tr/TR-77709/covid-19-asisi-uretim-teknolojileri.html> (24 Nisan 2021)
- <https://covid19.saglik.gov.tr/> (8 Temmuz 2021)
- <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66179/koronavirus-kisisel-onlemler-kamu-spotu.html> (24 Nisan 2021)
- <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66444/birincil-vaka.html> (23 Nisan 2021)
- <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66471/i.html> (23 Nisan 2021)

- <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66487/m.html> (22Nisan 2021)
- <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html> (20 Nisan 2021)
- <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66926/eriskin-hasta-tedavisi.html> (24 Nisan 2021)
- [https://covid19.saglik.gov.tr/TR66494/pandemi.html#:~:text=Bir%20hastal%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%20veya%20enfeksiyon%20etkeninin,DS%C3%96\)%20taraf%C4%B1ndan%20pandemi%20ilan%20edilmi%C5%9Ftir.](https://covid19.saglik.gov.tr/TR66494/pandemi.html#:~:text=Bir%20hastal%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%20veya%20enfeksiyon%20etkeninin,DS%C3%96)%20taraf%C4%B1ndan%20pandemi%20ilan%20edilmi%C5%9Ftir.) (22Nisan 2021)
- <https://covid19.who.int/> (22 Nisan 2021)
- <http://www.hemed.org.tr/uzaktan-egitimde-hemsirelik-ogrencilerinde-motivasyon-engeller-gorusler-ve-oneriler-ogrenci-calistayi-calistay-raporucalistay-raporu/> (30 Mayıs 2021)
- <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bulasicihastaliklar-haberler/ulusal-pandemi-hazirlik-plani.html> (24 Nisan 2021)
- <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-sokaga-cikma-kisitlamalari---yeni-kisitlama-ve-tedbirler-genelgeleri> (24 Nisan 2021)
- <https://www.saglik.gov.tr/TR,78148/ilk-koronavirus-asisi-saglik-bakani-fahrettin-kocaya-yapildi.html> (24 Nisan 2021)
- <https://www.saglik.gov.tr/TR,81815/28-milyon-doz-bion-tech-asisi-turkiyeye-getirildi-31032021.html> (24 Nisan 2021)
- <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx> (6 Mayıs 2021)
- <https://www.unibo.it/en/notice-board/the-university-of-bologna-and-all-its-activities-are-online-classes-exam-and-graduation-sessions-libraries-and-offices> (9 Ocak 2021).
- <https://www.psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm/updates-to-dsm-5> (23 Mayıs 2021)
- <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/covid-19-vaccines> (24 Nisan 2021)
- <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19> (20 Nisan 2021)
- https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus_bilgilendirme_1.aspx (21Nisan 2021)
- <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktan-egitime-iliskin-aciklama.aspx> (22Nisan 2021)
- Işıl Ülman Y. COVID-19 enfeksiyon hastalığı salgınına biyoetik açıdan bakış. ACU Sağlık Bil Derg, 2020; 11(3):365-71.
- Işık C, Küğcümen G. Pandemi sürecinde klinik uygulamadaki ebelik öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile akademik motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Medical Sciences, 2021; 16(2):132-140.
- İlaslan N, Demiray A. Koronavirüs 2019 pandemi sürecinde hemşirelik eğitimi: belirsizlikler ve öneriler. DEUHFED, 2021; 14(2): 171-76.

- İnkaya AÇ, Taş Z, Akova M. COVID-19'un güncel tedavisi. Eds: Yalçın Ş, Özet A. Kanser ve COVID-19 Pandemisi. 1. Baskı. Ankara, Türkiye Klinikleri, 2020; p.27-37.
- İzci F. COVID-19 salgını ve sağlık çalışanları. *Anadolu Psikiyatri Derg*, 2020; 21(3):335.
- Kafes AY. Depresyon ve anksiyete bozuklukları üzerine bir bakış. *Humanistic Perspective*, 2021; 3 (1): 186-194.
- Kahyaoğlu Süt H, Küçükkaya B. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2016;13(3):235-243. 34.
- Kang J, Seomun G. Evaluating web-based nursing education's effects: a systematic review and meta-analysis. *Western Journal of Nursing Research*, 2018, 40(11): 1677-97.
- Kara Y. Pandemi sürecindeki öğrenci deneyimleri: bakırköy ilçesi örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*.2020; 7 (7): 165-76.
- Karadağ E, Yücel C. Yeni tip koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 2020; 10(2): 181-92.
- Karagöz N, Ağadayı E, Ayhan Başer D. Bir tıp fakültesi öğrencilerinin pandemiye uzaktan eğitim ile ilgili davranışları ve sorunları pandemi sürecinde tıp eğitimi. *Jour Turk Fam Phy*, 2020; 11 (4): 149-58.
- Kararımkar Ö, Gökmenoğlu E. Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları. Eds: Karataş Z, Yavuzer Y. Pegem Akademi, 2020, 3. Baskı, Ankara, TÜRKİYE, p: 172-77.
- Karamustafalıoğlu O, Yumrukçal H. Depresyon ve anksiyete bozuklukları. *Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni*, 2011; 42(2); 65-74.
- Karasu F, Arapacı R, Öztürk Çopur E, Çam HH. Hemşirelik eğitiminde işbirlikli öğrenme modeli. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2020; 8(3); 973-88.
- Karataş Z. COVID-19 pandemisinin toplumsal etkileri, değişim ve güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2020; 4(1): 3-15.
- Karacıoğlu Ö. COVID-19: epidemiyolojik bilgilerimiz ve hastalığın dünyadaki gidişi. *Journal of ADEM*, 2020;1(1): 55-71.
- Kattoua T, Al-Lozi M, Alrowwad A. A review of literature on e-learning systems in higher education. *IJBMER*, 2016; 7(5): 754-62.
- Keskin Kızıltepe S, Kurtgöz A. Hemşirelik öğrencilerinin covid-19 pandemisi sürecinde aldıkları uzaktan eğitime yönelik tutum ve görüşlerinin belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 2020; 13(74): 558-66.
- Keskin M, Özer Kaya D. COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2020; 5(2): 59-67.
- Kırtak Ad VN. Fizik öğretmen adaylarının uzaktan eğitime dair görüşleri. *Eğitim ve Teknoloji*, 2020; 2(2): 78-90.
- Kiyat İ, Karaman S, İşcan Ataşen G, Elkan Kiyat Z. Yeni koronavirüs (COVID-19) ile mücadelede hemşireler. *THDD*, 2020; 1 (1), 81-90.

- Kocayığit H, Ülgen AM, Taş Tuna A. Yoğun bakımda COVID-19'lu hastada solunum yetmezliği yönetimi. *Journal of Human Rhythm*, 2020; 6(3): 101-7.
- Koch J, Andrew S, Salamonson Y, Everett B, Davidson PM. Nursing students' perception of a web-based intervention to support learning. *Nurse Educ Today*, 2010;30(6):584-90.
- Koç A, Demirkol ME, Uzun LN, Haçer Tok H. COVID-19 sebebiyle bir kurumda karantina altında bulunan bireylerde kaygı ve umutsuzluk düzeyleri ve etkileyen faktörler. *ADYÜ Sağlık Bilimleri Derg.*, 2021;7(1):54-63.
- Korucu AT, Ertekin H. Kpss kursunda eğitim gören aday öğretmenlerin e-öğrenmeye yönelik tutumları. *AKEF*, 2020; 2(1): 100-13.
- Koyuncuoğlu Ö. Yükseköğretimde yeni normalleşme senaryoları ve önerileri. *Turkish Studies*, 2020; 15(6): 635-62.
- Kulu M, Özsoy F, Gürler EB, Özbeyli D. COVID-19 salgınının dış hekimleri üzerinde yarattığı gelecek kaygısı ve stresin değerlendirilmesi. *Pam Tıp Derg*, 2021;14:103-12.
- Kürtüncü M, Kurt A. COVID-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2020; 7 (5): 66-77.
- Mahmoud SR, El Magrabi NM, Mohamed FR. Faculty of nursing teaching staff members and students attitudes toward e-learning. *IOSR-JNHS*, 2015; 4(4): 36-45.
- Maison DAK, Anggraini L. Perception, attitude, and student awareness in working on online tasks during the covid-19 pandemic. *JPSI*, 2021; 9(1): 108-18.
- McDonald KW, Boulton JL, Davis JL. E-learning and nursing assessment skills and knowledge – an integrative review. *Nurse Education Today*, 2018; 66: 166–74.
- Memikoğlu KO, Genç V. COVID-19. *Ankara Üniversitesi Basımevi*, 2020, Ankara, Türkiye, p: 1-16.
- Memiş Doğan M, Düzel B. Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*, 2020; 15(4): 739-52.
- Mucuk S, Ceyhan Ö, Tekinsoy Kartın P. COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan hemşirelik eğitimi: ulusal deneyim. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2021; 6(1): 33-6.
- Mutlu O, Uygun İ, Erden F. Koronavirüs hastalığı (COVID-19) tedavisinde kullanılan ilaçlar. *KOU Sag Bil Derg.*, 2020;6(3):168-73.
- Okan N. Pandemi sürecinde yapılan online derslerin verimliliğinin incelenmesi ve yüz yüze yapılan derslerle karşılaştırmasının yapılması. *Uluslararası Covid-19 Kongresi: Eğitimde Yeni Normlar*, p: 23-35.
- Owusu-Fordjour C, Koomson CK, Hanson D. The impact of covid-19 on learning - the perspective of the Ghanaian student. *European Journal of Education Studies*, 2020; 7(3); 88-101.
- Öner N, Le Compte A. *Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları No.333,1985, 2. Baskı, İstanbul, TÜRKİYE, p: 2-22.

- Öneri Uzun G, Çakıcı Eş A, Evram G. Examination of attitudes of university students in distance education according to some variables. Near East University Journal of Education Faculty (NEUJEF), 2020; 3 (2), 104-15.
- Öntürk Y, İmamoğlu O, Karacabey K. Elit tekvandocularında durumluk ve sürekli kaygının araştırılması. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2019; 8 (4): 3764-74.
- Özakkaş T. Anksiyete Bozuklukları ve Tedavisi. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, 2014, 1. Baskı, Kocaeli, TÜRKİYE, p:1-30.
- Öz Ceviz N, Tektaş N, Basmacı G, Tektaş, M. Covid 19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin analizi. Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi, 2020; 3(2), 312-29.
- Özcan H, Elkoca A, Yalçın Ö. COVID-19 enfeksiyonu ve gebelik üzerindeki etkileri. Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi, 2020; 25 (Ek Sayı 1): 43-50.
- Özkartal TC, Bozyiğit R. Social studies and geography teacher candidates' views on coronavirus (COVID 19) and online education process. Review Of International Geographical Education, 2020; 10(3): 467-84.
- Özsaban A, Bayram A. Türkiye'de hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulama deneyimlerini etkileyen faktörler: sistematik derleme. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 2020; 9(2): 124-45.
- Özüdoğru G, Özüdoğru A. Fizyoterapi ve rehabilitasyon öğrencilerinin web tabanlı öğretim deneyimlerinin incelenmesi. KEFAD, 2017; 18(3): 865-79.
- Öztürk D. Web destekli öğretimin hemşirelik eğitiminde kullanılmasının önemi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 2014; 30 (2): 79-87.
- Peeri NC, Shrestha N, Rahman MS, Zaki R, Tan Z, et al. The SARS, MERS and novel coronavirus (COVID-19) epidemics, the newest and biggest global health threats: what lessons have we learned? Int J Epidemiol. 2020;49(3):717-26.
- Penbe A, Kanar HS, Şimsek S. COVID-19 Pandemi ve Göz / COVID-19 Pandemisi ve Göz. South. Clin. Ist. Euras, 2020;31(Suppl):56-61.
- Pesen A, Mayda AS. Tıp fakültesi öğrencilerinin depresyon, anksiyete, stres düzeyleri ve ilişkili faktörler. Sakarya Tıp Dergisi / Sakarya Med J, 2020; 10(2):240-52.
- Petersen E, Gökengin D. SARS-CoV-2 epidemiology and control, different scenarios for Turkey. Turk J Med Sci, 2020; 50: 509-14.
- Rafiq M, Hussain S, Abbas Q. Analyzing students' attitude towards e-learning: a case study in higher education in Pakistan. Pakistan Social Sciences Review, 2020; 4(1): 367-80.
- Ramos-Morcillo AJ, Leal-Costa C, Moral-Garcia JE, Ruzafa-Martínez M. Experiences of nursing students during the abrupt change from face-to-face to e-learning education during the first month of confinement due to covid-19 in Spain. Int. J. Environ. Res. Public Health. 2020; 17: 5519.
- Sahu P. Closure of universities due to coronavirus disease 2019 (covid-19): impact on education and mental health of students and academic staff. Cureus.2020; 12(4): e7541.
- Sakaoğlu HH, Orbatu D, Emiroğlu M, Çakır Ö. COVID-19 salgını sırasında sağlık çalışanlarında spielberger durumluk ve sürekli kaygı düzeyi: tepecik hastanesi örneği. Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi, 2020;30(Ek sayı):1-9.

- Sandalcı B, Uyaroğlu OA, Güven GS. COVID-19'da Kronik Hastalıkların Rolü. FLORA, 2020; 25(2): 132-38.
- Sarıbaş M, Meydan A. Coğrafya bölümü öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye karşı tutumları. Türk Coğrafya Dergisi,2020; 76: 95-106.
- Sarwar H, Akhtar H, Naeem MM, Khan JA, Waraich K. Self-Reported effectiveness of e-learning classes during covid-19 pandemic: a nation-wide survey of pakistani undergraduate dentistry students. Eur J Dent., 2020;14(suppl S1): 34-43.
- Shawaqfeh MS, Al Bekairy AM, Al-Azayzih A, Alkatheri AA, Qandil AM. Pharmacy students perceptions of their distance online learning experience during the covid-19 pandemic: a cross-sectional survey study. Journal of Medical Education and Curricular Development, 2020; 7: 1-9.
- She J, Jiang J, Ye L, Hu L, Bai C, et al. 2019 novel coronavirus of pneumonia in Wuhan, China: emerging attack and management strategies. She et al. Clin Trans Med, 2020; 9:19.
- Serçemeli M, Kurnaz E. Covid-19 pandemi döneminde öğrencilerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine yönelik bakış açıları üzerine bir araştırma. Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi, 2020; 4 (1): 40-53.
- Seven M, Abban S. COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan hemşirelik eğitimi: uluslararası deneyim. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2021; 6(1): 29-32.
- Subedi S, Nayaju S, Subedi S, Shah SK, Shah JM. Impact of e-learning during COVID-19 pandemic among nursing students and teachers of Nepal. International Journal of Science and Healthcare Research, 2020; 5(3): 68-76.
- Sümbüloğlu K, Sümbüloğlu V. Biyoistatistik. Hatipoğlu Yayınları,2010, 14. Baskı, Ankara, TÜRKİYE, p: 265-70.
- Sümer ř, Ural O, Aktuğ Demir N, Çifci ř, Türkseven B, ve ark. Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde izlenen COVID-19 olgularının klinik ve laboratuvar özellikleri. Klimik Derg, 2020; 33(2): 122-7.
- şahin Akboğa Ö. Yeni tip koronavirüs (COVID-19) salgını. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 2020; 3(2), 153-62.
- şahin M. Korku, kaygı ve kaygı (anksiyete) bozuklukları. ASEAD, 2019; 6 (10): 117-35.
- şanlı D, Uyanık G, Ünsal Avdal E. COVID-19 pandemi sürecinde dünyada hemşirelik eğitimi. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2021; 6 (1), 55-63.
- şen Ö, Kızılcıaloğlu G. COVID-19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin ve akademisyenlerin uzaktan öğretime yönelik görüşlerinin belirlenmesi. Int. J. of 3D Printing Tech. Dig. Ind, 2020;4(3): 239-52.
- şendir M, Çelik S, Dişsiz M, Güney R, Açıksöz S, ve ark. Hemşirelik eğitimi ve uygulamasında yeni bir yaklaşım: hemşirelik eğitimi ve uygulamasının bütünleşmesi. JAREN, 2018; 4(2): 92-99.
- şener A. COVID-19 (SARS Cov-2) tedavisi. J Biotechnol and Strategic Health Res., 2020;1(Özel Sayı):97-104.
- şentürk C. Öğretmenlerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2016; 9(43): 1501-11.

- Şenyuva E, Kaya H, Bodur G. Hemşirelik öğrencilerinin web tabanlı bir derse ilişkin görüşleri. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 2017; 33 (3): 62-77.
- Şenyuva E, Taşocak G. Implementation of web-based distance education in nursing education in turkey: a sample lesson in patient education. IJDET, 2014; 12 (3): 1-13.
- Şenol C, Bilsel A. Türkiye'de COVID-19 (coronavirüs) pandemisinin durumu ve algoritmik hesaplamaya göre gelecekteki durum analizi. Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 2020; 6(25):535-46.
- Şenol Çelik S, Atlı Özbaş A, Çelik B, Karahan A, Bulut H, ve ark. COVID-19 pandemi süreci: Türk hemşireler derneği. Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 2020;17(3):279-83.
- Şimşek Ş, Yağcı N, Öztop M, Şekeröz S. Fizik tedavi ve rehabilitasyon öğrencilerinin sınav kaygı düzeylerinin incelenmesi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science, 2020; 10(1):178-182.
- Tang W, Hu T, Hu B, Jin C, Wang G, et al. Prevalence and correlates of PTSD and depressive symptoms one month after the outbreak of the COVID-19 epidemic in a sample of home-quarantined Chinese university students. Journal of affective disorders, 2020; 274: 1-7.
- Tasocak G, Kaya H, Senyuva E, Işık B, Bodur, G. Relationship between nursing students' views about web-based patient education course and anxiety in Turkey. Turkish Online Journal of Distance Education, 2014; 15(3): 197-214.
- Thakkar S, Joshi H. Students' Attitude towards E-learning. International Journal of Advance Engineering and Research Development. 2017: 4(11).
- Tian S, Hu N, Lou J, Kun C, Kang X, et al. Characteristics of COVID-19 infection in Beijing. Journal of Infection, 2020; 80(4): 401-6.
- Tiryaki K, Pehlivan M, Baba Kaya H. Koronavirüs (Covid-19) tedbirleri kapsamında evde kalan spor bilimleri fakültesi öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının belirlenmesi (Düzce üniversitesi örneği). Spor Eğitim Dergisi, 2020; 4(3): 43-53.
- Telli Yamamoto G, Altun D. Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. Üniversite Araştırmaları Dergisi, 2020; 3(1):25-34.
- Tekin Atay Ü, Dinçer NN, Uçan Yarkaç F, Öncü E. Covid-19 pandemi sürecinde diş hekimliği uzmanlık öğrencilerinin korku ve anksiyete düzeylerinin değerlendirilmesi. NEU Dent J., 2020; 2(3): 86-93.
- Uçkaç K. Sağlık meslek lisesi öğrencilerinde covid-19 pandemi sürecine bağlı uzaktan eğitimin öğrenci duygu ve davranışları üzerindeki etkileri. SBED, 2020; 3(1): 34-44.
- Uçkun CG, Tosun B. Corona virüs salgını ve etkileri. TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; 2020; 12(46): p-ISSN: 1308-8041.
- Uğraş Dikmen A, Kına HM, Özkan S, İlhan MN. COVID-19 epidemiyolojisi: pandemiden ne öğrendik. J Biotechnol and Strategic Health Res., 2020; 1(Özel Sayı): 29-36.
- Uludağ Ö. Koronavirüs enfeksiyonları ve yeni düşman: COVID-19. ADYÜ Sağlık Bilimleri Derg., 2020;6(1):118-27.

- Unger S, Meiran, WR. Student attitudes towards online education during the COVID-19 viral outbreak of 2020: Distance learning in a time of social distance. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 2020; 4(4): 256-66.
- Uzelli Yılmaz D. Covid-19 pandemi sürecinde hemşirelik beceri öğretiminin sürdürülmesine yönelik hemşire eğitimcilerinin deneyimleri: Kanada Mcmaster üniversitesi örneği. *Acıbadem Univ. Sağlık Bilim. Derg.*, 2021; 12(2): 425-31.
- Üstün Ç, Özçiftçi S. COVID-19 pandemisinin sosyal yaşam ve etik düzlem üzerine etkileri: bir değerlendirme çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 2020; Cilt 25 (Özel Sayı 1): 142-53.
- Vatan F, Ünsal Avdal E, Yağcan H, Şanlı D. COVID-19 pandemisi ve hemşirelik eğitimi derneği faaliyetleri. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2020;17(4):369-73.
- Wang C, Pan R, Wan X, Tan Y, Xu L, et al. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19). *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 2020; 17(5): 1729.
- Yakar B, Ozturk Kaygusuz T, Pirincci E, Onalan E, Haydar Y. Knowledge, attitude and anxiety of medical students about the current COVID-19 outbreak in Turkey. *Fam Pract Palliat Care*, 2020; 5(2): 36-44.
- Yenilmez K, Balbağ MZ, Turgut M. Öğretmen adaylarının uzaktan eğitime yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2017; 19(2): 91-107.
- Yıldırım S. Salgınların sosyal-psikolojik görünümü: Covid-19 (koronavirüs) pandemi örneği. *Turkish Studies*, 2020; 15(4): 1331-51.
- Yıldız E. Yeni koronavirüs hastalığının toplum üzerine etkileri ve hemşirelik yaklaşımları. Eds: Aylaz R, Yıldız E. İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2020, Malatya, Türkiye, p:111-120.
- Yungul O. Müzik eğitiminde web tabanlı uzaktan eğitim. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2018; 7(2): 1333-48.
- Yüncü V, Yılan Y. COVID-19 pandemisinin sağlık çalışanlarına etkilerinin incelenmesi: bir durum analizi. *Iğd Üniv Sos Bil Der*, 2020; Ek Sayı: 373-401.
- Yürük Bal E, Çelik H. COVID-19 salgını ile mücadelede hemşirenin rolü. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci.*, 2020;12(2):300-4.
- Zan N, Zan BU. Koronavirüs ile acil durumda eğitim: Türkiye'nin farklı bölgelerinden uzaktan eğitim sistemine dahil olan edebiyat fakültesi öğrencilerine genel bakış. *Turkish Studies*, 2020; 15(4): 1367-94.

8. ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	KÜBRA NUR	Soyadı	KÖSE
Doğum Yeri	VAN	Doğum Tarihi	1990
E-mail		Uyruğu	T.C.

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Lisans	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	2018
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Devam ediyor
Doktora		

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

Görevi	Kurum	Süre (Yıl - Yıl)
Arş. Gör.	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	2019-
		-

Yabancı Dil	
--------------------	--

Yayınları/Tebliğleri/Sertifikaları/Ödülleri

Özel İlgi Alanları:

9. EKLER

EK-A: Öğrenci Bilgi Formu

Sevgili öğrenciler;

COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi için planladığımız araştırmada demografik verileri içeren bir anket ve konuya yönelik iki adet ölçek bulunmaktadır. Ölçeklerin doldurulmasıyla ilgili açıklamalar ölçek başlarında verilmiştir. Vereceğiniz bilgiler yalnızca araştırmacılar tarafından değerlendirilecek ve kesinlikle kimlik bilgileriniz istenmeyecektir. Elde edilecek sonuçlar sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Ankete katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

İlginiz ve katkınız için şimdiden **TEŞEKKÜR** EDERİZ.

Araştırmacılar: Dr. Öğr. Üyesi Serpil SU

Arş. Gör. Kübra Nur KÖSE

I. Bölüm: Sosyo-Demografik Özellikler

1.Yaşınız: .....

2.Cinsiyetiniz:

a) Kadın   b) Erkek

3.Sınıfınız:

a) 2.Sınıf   b) 3.Sınıf   c) 4.Sınıf

4.Genel akademik not ortalamanız (GANO) nedir? (Lütfen belirtiniz) .....,

5.Yerleşim Yeriniz:

a) İl   b) İlçe   c) Kasaba-Köy

6.Ailenizin sosyo- ekonomik durumunu nasıl değerlendirirsiniz?

- a) Çok düşük b) Düşük c) Orta d) Yüksek e) Çok yüksek

7.Kronik bir hastalığınız var mı?

- a) Var (Lütfen belirtiniz: .....) b) Yok

8.Kendinizde yada yakın çevrenizde COVID-19 tanısı alan oldu mu?

- a) Evet b) Hayır

9. 8. Soruya cevabınız evet ise tanı alan kim/kimler oldu? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- a) Aile içinde
b) 1. derece akrabalarımda
c) Uzak çevremde

10. Kendinizde yada yakın çevrenizde COVID-19 nedeniyle karantinaya alınan oldu mu?

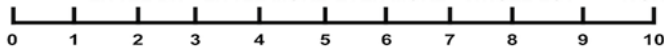
- a) Evet b) Hayır

11.10. soruya cevabınız evet ise karantinaya alınan kim/kimler oldu? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- a) Aile içinde
b) 1. derece akrabalarımda
c) Uzak çevremde

12.COVID-19 pandemisi ile ilgili kaygınızı nasıl değerlendirirsiniz?

0 =hiç kaygılanmıyorum 10= oldukça kaygılanıyorum

II. Bölüm: E-öğrenmeye İlişkin Özellikler

13. E-öğrenmeye katılmak için kullandığınız araç hangisidir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- a) Kendi bilgisayarım
- b) Kendi akıllı telefonum
- c) Kendi tabletim
- d) Bir başkasının bilgisayarını
- e) Bir başkasının akıllı telefonu
- f) Bir başkasının tableti

14. E-öğrenmeyi takip edebilecek imkanlarınızı (internet, ortam, bilgisayar vb) nasıl değerlendirirsiniz?

- a) Çok yetersiz
- b) Yetersiz
- c) Ne yeterli ne yetersiz
- d) Yeterli
- e) Çok yeterli

15. E-öğrenme ile ilgili en çok yaşadığınız sorunlar nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- a) İnternet kaynaklı sorunlar yaşıyorum (yeterli internet paketinin olmaması, internete erişim problemi vb.)
- b) Dersleri dinlemekte ve derslerime odaklanmakta zorlanıyorum
- c) Hocaların ders anlatma sırasında görüntü ve sesinde problemler oluyor
- d) Hocalar ile yeterli iletişim sağlayamıyorum
- e) Ders anlatma sürelerini kısa buluyorum
- f) Dersler klinik uygulama ile birlikte gitmediği için havada kalıyor
- g) Dersleri takip edebilecek teknolojik araçlara sahip değilim

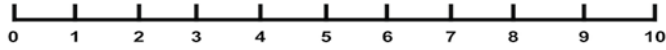
h) Yüz yüze eğitime kıyasla uzaktan eğitim dönemimde derslerime daha çok zaman harcıyorum

ı) Yüz yüze eğitime kıyasla uzaktan eğitim döneminde ödev yüküm arttı

i) Diğer: (Lütfen belirtiniz) .....

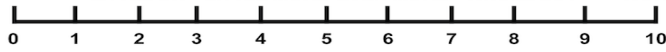
16. E-öğrenme ile işlenen hemşirelik derslerinin ne kadarını takip ettiniz?

0 =hiçbir dersi takip etmedim 10= tüm dersleri takip ettim

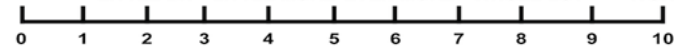
17. E-öğrenme ile aldığınız dersleri ne kadar verimli buluyorsunuz?

0 =verimli bulmuyorum 10= verimli buluyorum

18.E-öğrenme yöntemiyle ilgili kaygınızı nasıl değerlendirirsiniz?

0 =hiç kaygılanmıyorum 10= oldukça kaygılanıyorum

19. COVID-19 pandemisi bittikten sonra mesleki uygulama dersleri için yüz yüze telafi programlarının yapılması gerektiğini düşünüyor musunuz?

a) Evet b) Hayır c) Kararsızım

EK-B: E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği

Bu bölümde e-öğrenmeye yönelik tutumunuz sorgulanmaktadır. Her cümleyi dikkatle okuyarak, seçeneklerden (kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), iki aradayım (3), katılıyorum (4), kesinlikle katılıyorum (5) sizin için uygun olan birine (X) işaretini koyunuz.

E-ÖĞRENMEYE YÖNELİK TUTUM		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	İki Aradayım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	E-öğrenme ortamında öğrenmek isterim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2	E-öğrenmenin yararlı olacağını düşünmüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3	E-öğrenme gereksizdir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4	E-öğrenme ile eğitim alma fikri kendimi kötü hissetmeme sebep olur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5	E-öğrenme eğlencelidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6	E-öğrenme, öğrenmeyi kolaylaştırır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7	E-öğrenme ile ilgili gelişmeleri takip ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8	E-öğrenme ile ders aldığımda çok fazla sorunla karşılaşacağımı düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9	E-öğrenme yaygınlaşmalıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10	E-öğrenme sosyalleşmeyi engeller.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11	E-öğrenme ders çalışma şeklime uymuyor.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12	E-öğrenme ilgimi çeker.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13	E-öğrenmede değerlendirme işlemi sağlıklı bir şekilde yapılamaz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14	E-öğrenmede yüz-yüze etkileşim olmaması beni rahatsız eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15	E-öğrenme motivasyonu artırır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16	E-öğrenme başarıyı artırır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17	E-öğrenme öğrenenin üretkenliğini artırır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18	E-öğrenmede yeterli öğretmen desteği alabileceğimi düşünmüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19	E-öğrenme ortamında öğrenmeyi sevmiyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20	E-öğrenme ile kendi hızımda çalışmak hoşuma gider.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK-C: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği

Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları birtakım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını işaretlemek suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

		Hiç	Biraz	Çok	Tamamıyla
1.	Şu anda sakinim	(1)	(2)	(3)	(4)
2.	Kendimi emniyette hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
3.	Su anda sınırlarım gergin	(1)	(2)	(3)	(4)
4.	Pişmanlık duygusu içindeyim	(1)	(2)	(3)	(4)
5.	Şu anda huzur içindeyim	(1)	(2)	(3)	(4)
6.	Şu anda hiç keyfim yok	(1)	(2)	(3)	(4)
7.	Başıma geleceklerden endişe ediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
8.	Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
9.	Şu anda kaygılıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
10.	Kendimi rahat hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
11.	Kendime güvenim var	(1)	(2)	(3)	(4)
12.	Şu anda asabım bozuk	(1)	(2)	(3)	(4)
13.	Çok sinirliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
14.	Sınırlarımın çok gergin olduğunu hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
15.	Kendimi rahatlamış hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
16.	Şu anda halimden memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
17.	Şu anda endişeliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
18.	Heyecandan kendimi şaşkına dönmüş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
19.	Şu anda sevinçliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
20.	Şu anda keyfim yerinde.	(1)	(2)	(3)	(4)

		Hemen hiçbir zaman	Bazen	Çok zaman	Hemen her zaman
21.	Genellikle keyfim yerindedir	(1)	(2)	(3)	(4)
22	Genellikle çabuk yorulurum	(1)	(2)	(3)	(4)
23	Genellikle kolay ağlarım	(1)	(2)	(3)	(4)
24	Başkaları kadar mutlu olmak isterim	(1)	(2)	(3)	(4)
25	Çabuk karar veremediğim için fırsatları kaçıırım	(1)	(2)	(3)	(4)
26.	Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
27.	Genellikle sakin, kendine hakim ve soğukkanlıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
28	Güçlüklerin yenemeyeceğim kadar biriktiğini hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
29	Önemsiz şeyler hakkında endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
30.	Genellikle mutluyum	(1)	(2)	(3)	(4)
31	Herşeyi ciddiye alır ve endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
32	Genellikle kendime güvenim yoktur	(1)	(2)	(3)	(4)
33.	Genellikle kendimi emniyette hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
34	Sıkıntılı ve güç durumlarla karşılaşmaktan kaçınırım	(1)	(2)	(3)	(4)
35	Genellikle kendimi hüzünlü hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
36.	Genellikle hayatımdan memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
37	Olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder	(1)	(2)	(3)	(4)
38	Hayal kırıklıklarını öylesine ciddiye alırım ki hiç unutamam	(1)	(2)	(3)	(4)
39.	Aklı başında ve kararlı bir insanım	(1)	(2)	(3)	(4)
40	Son zamanlarda kafama takılan konular beni tedirgin ediyor	(1)	(2)	(3)	(4)

EK-D: Sağlık Bakanlığı COVID-19 Bilimsel Araştırma Değerlendirme Komisyonu İzni

Sayın İlgili,

Bilimsel Araştırma Platformuna yapmış olduğunuz başvuru değerlendirilmiştir.

Değerlendirme Sonucu aşağıdaki gibidir.

Onay Durumu : Bu çalışmayı yapmanız Bakanlığımızca uygun grlmştr. Araştırmanızın gerektirdiği diğer tüm süreçleri (etik kurul, faz çalışması ,diğer izinler vb.) tamamlamanız gerekmektedir.

Açıklama :

Form Adı : KÜBRA NUR KÖSE-2020-09-18T10_27_40

Başvuru Formu için [tıklayınız](#).

EK-E: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul Kararı

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARARI

Toplantı Sayısı: 3	Toplantı Tarihi: 07.10.2020
Karar Sayısı: 2	

Karar Sayısı 2: Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Hemşirelik Bölümü Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Dr. Serpil SU'nun, Arş. Gör. Kübra Nur KÖSE ile birlikte hazırlayacağı "Covid-19 Pandemi Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı çalışması ile ilgili Kurulumuza yaptığı etik kurul başvurusu görüşüldü. Çalışmanın Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Yönergesinde belirtilen etik ilkelere uygun olduğuna, çalışmaya etik kurul onayı verilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Not: Çalışma ile ilgili gerekli izin ve yasal sorumluluk araştırmacıya aittir.
Sorumlu Araştırmacı: Dr. Öğr. Üyesi Serpil SU
Yardımcı Araştırmacı: Arş. Gör. Kübra Nur KÖSE

ASLI GİBİDİR

EK- F: Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Kurum İzni

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hemşirelik Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 18689117-200-E.70606
Konu : Araştırma İzni

21/10/2020

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Serpil SU

İlgi : Hemşirelik Bölüm Başkanlığı'nın 14.10.2020 tarih ve E.68805 sayılı yazısı.

"Covid-19 Pandemi Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı araştırmanızı yardımcı araştırmacı **Arş.Gör.Kübra Nur KÖSE** ile birlikte Fakültemiz öğrencilerine uygulama isteğiniz Dekanlığımızca uygun görülmüştür.
Bilgilerinizi rica ederim.

EK- G: E- Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeği Kullanım İzni

Sayın Doç. Dr. Bahar BARAN;

Hocam merhabalar,

Ben Kübra Nur KÖSE. Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Hemşirelik Esasları Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım. Pandemi sürecinde öğrencilerimizin uzaktan eğitime yönelik tutumlarını değerlendirmek için bir çalışma planlamaktayız. Geçerlilik güvenilirliğini yapmış olduğunuz E-Öğrenmeye Yönelik Tutum Ölçeğini kullanmak istiyoruz. Ölçeğin yönergesini gönderebilirseniz çok seviniriz. İzininizi ve yardımınızı bekliyoruz. İyi çalışmalar.

İyi günler

Ölçeği ekte bulabilirsiniz.

Nasıl uygulanacağı ile ilgili bilgide dosyanın içerisinde yazılıdır.

İyi çalışmalar

EK- H: Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği Kullanım İzni

Merhabalar. Ben Kübra Nur KÖSE. Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Hemşirelik Esasları Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım. Pandemi sürecinde öğrencilerimizin e-öğrenmeye yönelik tutumlarını ve kaygılarını değerlendirmek için bir tez çalışması planlamaktayız. Geçerlilik güvenirliğini Öner ve Le Compte tarafından yapılmış olan Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeğini kullanmak istiyoruz. Ölçeğin yönergesini gönderebilerseniz çok seviniriz. İzninizi ve yardımınızı bekliyoruz. İyi çalışmalar.

İlgili Kuruma,

Prof Dr. Necla Öner, "Süresiz Durumluk / Sürekli Kaygı Envanteri" ile ilgili tüm haklarını YÖRET Vakfına devretmiştir. Ölçek kullanımı için izin yazıları Prof. Dr. Necla Öner adına YÖRET Vakfı Başkanı Sibel Erenel imzası ile vakıf tarafından göndermektedir.

Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde tez çalışması yapan Kübra Nur KÖSE'nin "COVID-19 Pandemi Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu yüksek lisans tezinde "Süresiz Durumluk / Sürekli Kaygı Envanteri" ni kullanmasına izin veriyorum.

EK-I: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sevgili öğrenciler;

COVID-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik tutumlarının ve kaygı düzeylerinin arasındaki ilişkinin incelenmesi için planladığımız araştırmada demografik verileri içeren bir anket ve konuya yönelik iki adet ölçek bulunmaktadır. Ölçeklerin doldurulmasıyla ilgili bilgiler ölçek başlarında verilmiştir. Her bölümdeki maddeleri dikkatle okuyarak, elinizden geldiğince samimiyetle, sizin için uygun olan seçeneklerden yalnızca bir tanesini (X) şeklinde işaretleyiniz. Araştırmada yer almak isteğinize bağlıdır. Araştırmaya katılmayı reddedebilir ya da araştırmanın herhangi bir aşamasında araştırmadan ayrılmayı isteyebilirsiniz. Araştırma esnasında sizden alınan bütün bilgiler gizli kalacaktır. Veriler yalnızca araştırma amacıyla kullanılacak, hiçbir kurum ya da kişiye açık tutulmayacaktır.

Yukarıda yazılı olan araştırmaya başlamadan önce verilmesi gereken bilgileri okudum ve anladım. Hiçbir baskı olmadan araştırmaya katılmayı kabul ederek kutucuğu işaretledim.

(Evet Hayır)

Araştırmacılar:

Dr. Öğr. Üyesi Serpil SU

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi

Arş. Gör. Kübra Nur KÖSE

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi